

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1892. Första Kammaren. N:o 31.

Onsdagen den 4 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 27 sistlidne april.

Anmäldes och bordlades:

konstitutionsutskottets utlåtande n:o 15, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af §§ 66 och 72 regeringsformen samt §§ 71, 72 och 73 riksdagsordningen äfvensom motion om ändrad lydelse af § 71 riksdagsordningen; samt

statsutskottets memorial och utlåtanden:

n:o 7 a, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag dels till nya byggnader och anläggningar vid statens jernvägstrafik, dels ock till ny rörlig materiel vid statens trafikerade jernvägar;

n:o 61, med anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i åtskilliga frågor rörande anslagen under riksstatens fjerde hufvudtitel;

n:o 62, om anvisande af de i regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor;

n:o 63, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af viss kronan tillhörig, i hufvudstaden belägen mark, samt om beredande af nytt kasernetablissemment för lifgardet till häst m. m.;

n:o 64, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående afsöndring af jord från det Ottenby kungsladugård underlydande hemmanet Prestorp n:o 2;

n:o 65, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående jordafsöndring från indragna militiebostället Lönneberga n:o 1 i Kalmar län;

n:o 66, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående jordafsöndring från Kungsörs kungsladugård i Vestmanlands län;

n:o 67, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående efter-skänkande af kronans rätt till danaarf efter stenarbetaren Erik Andersson; och

n:o 68, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ändring i nu gällande bestämmelser i fråga om de från marinregementet till Blekinge bataljon öfverflyttade officerares pensionsrätt.

Herr talmannen tillkännagaf, att herr *Reuterswärd* låtit anmäla, det han af illamående vore hindrad bevista dagens sammanträde.

---

*Motion om
en komité för
ordnande af
landt- och
sjöförsvaret.*

Föredrogs den af friherre *Leijonhufvud*, *Broder Abraham*, m. fl. väckta, under gårdagen bordlagda motionen, n:o 35, om tillsättande af en komité för utarbetande af förslag till fullständigt ordnande af landt- och sjöförsvaret.

Herr Ekman: Det är egentligen med den nya riksdagsordningens införande, som frågan om otillräckligheten af vårt försvar och vidtagandet af åtgärder för dess stärkande kommit att mera träda i förgrunden. Det är under sådana förhållanden ganska sorgligt, att man nu, 26 år sedan den nya riksdagsordningen infördes, fortfarande måste finna landet vara i samma försvarslösa tillstånd och kanske i ett ännu sämre än vid den nya riksdagsordningens införande, åtminstone i förhållande till de stridskrafter, en fiende i händelse af krig kan uppställa emot oss. Att under sådana förhållanden fosterlandsvänner börjat tänka på, huru vida det sätt att behandla frågan, hvilket begagnats under de förflutna åren, varit origtigt och huruvida möjligen Riksdagen sjelf gifvit anledning dertill, finner jag vara ganska naturligt. Jag tänker därför icke heller motsätta mig innehållet i de motioner, som nu blifvit väckta, ty det kan ju vara skäl att en utredning sker, huru vida och hvilka misstag verkligen kunna hafva blifvit begångna. Dessa motioner måste nemligen, enligt min uppfattning, betraktas såsom en protest mot hvad Riksdagen tidigare beslutat i fråga om sättet för ordnandet af vårt försvar — jag talar nu om båda motionerna, ty den af herr *Wærn* väckta har ett bestämdt sammanhang med den motion, om hvars remitterande det nu är fråga — men icke tror jag för min del, att något misstag varit af Riksdagen begånget. Att så skulle hafva skett, följer nemligen icke

deraf, att vi i närvarande stund befinna oss på den ståndpunkt, der vi äro.

Det torde vara skäl att något närmare granska innehållet af 1873 års Riksdags skrifvelse. Denna innehåller, att som det icke vore sannolikt att ett för oss fullt betryggande försvar skulle kunna byggas på indelningsverkets grund, utan en annan grund därför måste läggas häraf följde, att, i samma mån som försvaret ordnades enligt den nya grunden, den gamla organisationen så småningom komme att försvinna, och i sammanhang härmed tog statsutskottet äfven i öfvervägande de framställningar, som under åtskilliga föregående riksdagar blifvit gjorda angående afskrifning eller lindring af grundskatterna, hvilken fråga stod i ganska nära samband med frågan om indelningsverkets upphörande. Statsutskottet verkstälde en utredning, så vidt den kunde af utskottet göras, huruvida det vore sannolikt, att under den tid, som komme att förflyta innan den nya organisationen blefve fullständigt genomförd, statsverkets inkomster skulle komma att tillväxa så mycket, att en afskrifning af grundskatterna skulle kunna ega rum, och denna undersökning ledde till den uppfattning hos utskottet, att en sådan tillväxt vore möjlig. Jag tror också, att om den tillökning i statsverkets inkomster, som under de sedan dess förflutna åren egt rum, blifvit använd till ordnandet af vårt försvar i öfverensstämmelse med de grunder, som statsutskottet vid 1873 års riksdag uttalade, vi i närvarande stund borde kunnat hafva ett fullt tillfredsställande försvar. De ökade inkomsterna hafva emellertid under årens lopp blifvit använda till andra ändamål och frågan om ordnandet af försvarsväsendet har blifvit mer och mer undanskjuten.

I 1873 års skrifvelse låg, enligt min uppfattning, ingalunda något tillkännagifvande deraf att utskottet ansåg, att någon afskrifning af indelningsverk eller grundskatter borde ske därför att en lönereglery för armébefälet genomfördes eller ökade anslag lemnades till anskaffande af materiel eller därför att en mindre tillökning af beväringens vapenöfningar egde rum. Jag håller för min del före, att när man har ansett, att för vinnande af dessa mål en afskrifning af grundskatter och indelningsverk bör göras, sådant skett till följd af en förtydning af 1873 års Riksdags skrifvelse, ty denna innehöll, såsom jag nämnt, icke annat än att, i sammanhang med att en ny arméorganisation komme att blifva införd och tillämpad och i samma mån som sådant skedde, indelningsverk och grundskatter skulle försvinna.

Nu må man ju gerna taga i öfvervägande, huruvida det kan fortare och bättre leda till målet, om dessa båda frågor särskiljas. Jag tror dock för min del, att till följd af dessa frågor inneboende natur de ändock i afgörandets stund komma att med hvarandra erhålla ett oskiljaktigt sammanhang.

Frågar man sig hvad anledningen kan vara att efter 26 års arbete med dessa frågor vi icke kommit längre än vi gjort, skall

*Motion om
en komité för
ordnande af
landt- och
sjöförsvaret.
(Forts.)*

*Motion om
en komité för
ordnande af
landt- och
sjöförsvaret.*
(Forts.)

jag för min del tillåta mig att gifva det svar, att det kommer sig deraf, att vi aldrig haft till behandling något fullständigt utarbetadt, af landets mest sakkunnige män upprättadt förslag till ordnande af vårt försvarsväsen, hvilket blifvit af regeringen upptaget och omfattadt såsom dess förslag. I följd häraf hafva icke heller de förslag, hvilka, afseende partiella förändringar af försvarsväsendet, förelegat till Riksdagens behandling, kunnat af regeringen med hela öfvertygelsens värme försvaras. En gång hafva vi visserligen haft ett stort förslag, 1875 års, men när det föll — och det är icke så underligt att ett sådant förslag kunde falla vid dess första behandling inom representationen — hvad skedde då? Jag tror icke att jag misstager mig, om jag säger, att regeringen försökt att af mer eller mindre framstående personer inom representationen erfarat, hvilka partiella förändringar skulle för dem och deras meningsfränder kännas mest antagliga, och så hafva vi sedermera fått förslag, grundade på den uppfattning, som vid sådana öfverläggningar med särskilda representanter inom riksförsamlingen, regeringen ansett sig under förhoppning om framgång kunna framlägga. Men hvad som på detta sätt blifvit framlagd, har icke varit någon fullständig organisation. Och initiativet till alla dessa förändringar har egentligen icke kommit från regeringen, utan från mer eller mindre intresserade representanter inom riksförsamlingen, och i enlighet med den uppfattning, regeringen fått om dessa representanters åsigter i frågan, hafva de tillfälliga förslagen blifvit uppgjorda.

Jag tillåter mig hemställa till eder, mine herrar, om, när så tillgått — och jag tror icke att jag misstagit mig i hvad jag yttrat — om icke den uppfattningen lätt kunnat komma att göra sig gällande hos representationen, att »med denna fråga brådskar det icke så mycket; det är andra frågor, som ligga oss mera om hjertat, och låt oss söka bereda framgång åt dem. Försvarsfrågan får väl hvila så länge.»

Förr än regeringen framlägger ett förslag, för hvars genomförande den vill arbeta med all den styrka, som står regeringen till buds, förr få vi aldrig under fredliga förhållanden ett för oss antagligt, godt försvar. Det är min uppfattning i denna fråga. Faller ett sådant förslag en gång, bör det komma tillbaka i oförändrad form eller åtminstone icke med andra förändringar än sådana, som föranledas af den erfarenhet i fråga om krigsorganisationen, hvilken under den mellanliggande tiden kunnat vinnas; och jag är öfvertygad, mine herrar, att om ett sådant organisationsförslag framkommer riksdag efter riksdag, det slutligen skall blifva antaget. Och om representationen i den viktiga försvarsfrågan, sålunda försvarad af regeringen, ändock skulle förkasta regeringens förslag, så må det då blifva för landet känt, att representationen skrivit *försvarsvägran* på sin fana.

Min riksdagsmannabana är snart slutad och jag läser icke få vara med, när den svenska riksdagen kommer att lösa frågan om

landets försvar, men just därför har jag varit angelägen att till Första Kammarens protokoll få uttala dessa mina åsikter dels i fråga om den åtgärd, som Riksdagen år 1873 beslöt, dels angående den miss tydning af samma beslut, som sedermera egt rum, dels ock slutligen med afseende å hvad som fordras för vinnande af framgång åt frågan om försvarets ordnande.

Den nu föredragna motionen bör, såvidt jag förstår, remitteras till ett tillfälligt utskott, och då, efter hvad jag tror mig veta, kammarens tillfälliga utskott n:o 3 nu har temligen ledigt samt der äfven äro insatta ledamöter af kammaren, hvilka i min tanke äro bäst egnade att behandla motionen, tillåter jag mig yrka, att motionen måtte remitteras till kammarens tillfälliga utskott n:o 3.

Friherre Åkerhielm, Gustaf: Då vid kammarens senaste sammanträde den till kammarens behandling nu föreliggande motionen väcktes, var det för mig en fullständig öfverraskning att en sådan motion skulle vara satt i fråga att väckas. Tveksam huru jag borde uppfatta såväl motionens innebörd som ock dess ställning till de redan långt framskridna riksdagsförhandlingarne, tillät jag mig att begära motionen på bordet. Jag bör därför i dag vara förberedd att hafva för mig klargjord min tveksamhet såväl med afseende på innebörden af motionen som i fråga om lämpligheten af att den *nu* väckts.

Hvad först detta senare beträffar, så ber jag att få erinra om att vi i dag skriva den 4 maj. En motion, väckt den 4 maj, hvilken man afser skola gå till ett tillfälligt utskotts behandling, lär väl icke — huru mycken sakkunskap som än inom detta tillfälliga utskott tillfälligtvis kan vara att påräkna — varda färdigbehandlad inom allt för få dagar. Derefter skall utskottets utlåtande af kammaren handläggas, hvarefter, om kammaren bifaller motionen, protokollutdrag måste afgå till Andra Kammaren, hvilken sedermera har att pröfva, om den skall remittera förslaget till behandling af ett tillfälligt utskott eller genast deröfver fatta beslut. Jag skall icke gifva mig in på gissningarnes område och antyda, huruvida jag anser någon sannolikhet finnas för att Andra Kammaren så långt fram under Riksdagen skall komma att remittera frågan till ett tillfälligt utskott eller icke, utan jag skall, under antagande att Andra Kammaren verkligen kommer att visa denna välvilja, allenast bedja att få erinra om, hvad för mig för närvarande är till fyllest, att motionen, om den på för motionen fördelaktigaste sätt behandlas i Andra Kammaren, lär slutligen der förekomma till pröfning så sent under detta riksmöte, att det är föga troligt — jag vet det af erfarenheten från 26 riksdagar af det nya statskicket — att kammaren då lär vara synnerligen fulltaligt samlad. Det kommer då helt och hållet att bero på hvilken meningsnyans, som kan vara starkast representerad i ett sent riksdagsplenum — jag menar ett plenum sent under Riksdagen — huruvida anslutning till motionen eller afslag å densamma kommer att framgå ur voteringen. Hvad värde får då det uttryck, voteringen bör anses gifva

*Motion om
en komité för
ordnande af
landt- och
sjöförsvaret.
(Forts.)*

*Motion om
en komité för
ordnande af
landt- och
sjöförsvaret.*
(Forts.)

af kammarens uppfattning? Kan det anses att ett sådant uttryck, som kommer att framgå ur den sannolikt fåtaliga voteringsiffran, bör väga så synnerligen tungt? Jag tviflar derpå.

Är då motionen innebörd så vigtig och riktig och var det då så alldeles nödvändigt att *nu* väcka ett sådant förslag, som det af friherre Leijonhufvud framburna? Denna fråga vågar jag för min del icke alldeles afgörande besvara. Jag tror att motionären såsom fackman förstår den saken bättre än jag. Men jag kan icke neka till, att det för mig stält sig sällsamt nog, att man just vid den enda Riksdag, då försvarsfrågan varit så nära sin lösning, att dess afgörande endast hängt på ett ytterst litet fåtal röster, skulle finna det tidsenliga ögonblicket vara inne att väcka en sådan motion som denna, för att, så att säga, åter upptaga försvarsfrågan i dess helhet och rent af påfordra helt och hållet nya förarbeten. Ett sådant tillvägagående måste vara och måste blifva förenadt med tidsutdrägt. Utan att vilja underkänna fosterlandskärleken hos de många, och bland dem flera tungt vägande namn, hvilka instämt med motionären, dristar jag för min del framhålla, att det är tvifvelaktigt om de gagnat försvarsfrågan genom den nya *form*, så att säga, hvori de inryckt frågan genom denna motion.

För öfrigt kan jag icke vara af annan mening, än att denna fråga, enligt hvad våra grundlagar tydligt och klart anvisa oss, hör till dem, som böra behandlas af ständigt utskott. Det är alldeles gifvet, att så stora och allvarliga frågor som de, hvilka beröras icke blott i den förevarande, utan äfven i den ännu icke föredragna motionen, enligt hela tankegången i de svenska grundlagarne böra behandlas af ständigt utskott. Den drägt man gifvit åt den föreliggande motionen och äfven åt den, som står närmast derefter på föredragningslistan, af en hemställan om en underdånig skrifvelse, den dräkten är, för att låna ett uttryck från naturalhistorien, en »skyddande förklädnad». Motionerna äro statsutskottsmotioner, frågorna äro statsutskottsfrågor. Frågorna äro sådana, som böra behandlas af båda kamrarnes förtroendemän gemensamt, af män, hvilka på grund af deras insigter och erfarenhet erhållit det särskilda förtroendet att behandla dylika frågor, och hvilka äfven förut behandlat dem. Vid tillsättandet af de tillfälliga utskotten åter var det ingen af oss, som hade en aning om, att han borde öfverväga, huruvida bland dem, åt hvilka vi gäfvu våra röster, torde finnas eller icke finnas någon enda, fullt lämplig att behandla så genomgripande frågor som de, hvilka beröras uti de båda motionerna. Under sådana förhållanden måste jag erkänna, att det måste vara synnerligen allvarliga skäl, som skulle förmå mig att finna det riktigt, att man, på grund deraf att frågorna kläds i dräkten af en underdånig skrifvelse, öfverlemnar dem till behandling af ett tillfälligt utskott och såmedelst söker att föra dem fram i Riksdagens sista stunder.

I sak förefaller det mig, att motionären genom uppställningen af skrifvelseförslaget i dess helhet och genom inblandningen deri af

sjöförsvaret icke tillfört situationen någon ökad klarhet, utan att, jag upprepar det, i händelse att försvarsfrågan nu upptages, dess lösning fast hellre kommer att uppskjutas för lång tid.

För min del tillhör jag icke dem, som önska att så skall ske. Jag vill tvärtom snart hafva försvarsfrågan åter behandlad. Det visade sig, som sagdt, vid denna riksdag särdeles nära, att deri uppnåtts ett afgörande resultat. Jag skulle därför icke förvåna mig öfver, om man ansåge, att försvarsfrågan vid denna riksdag redan blifvit tillräckligt behandlad och att kammaren därför borde kunna slutligen behandla den nu framkomna motionen redan vid detta sammanträde och utan att afvakta ett yttrande af ett tillfälligt utskott. Jag kan icke finna, att utredningen i ett tillfälligt utskott skulle kunna tillföra saken någon klarhet, någon nyhet, någon förbättring eller ens nödig pröfning; tiden dertill är för knapp och motionen alltför omfattande. Jag kan icke förstå bättre, än att då 56 § riksdagsordningen medgifver, att en motion af beskaffenhet att böra behandlas af tillfälligt utskott må af kammaren pröfvas utan remiss — såvida nemligen kammaren vill afslå motionen — en kraftmätning redan nu borde kunna ega rum med afseende å den föreliggande motionens innebörd, hvilken enligt min uppfattning icke är annat än en opinionsyttring. Denna opinionsyttrings vikt och värde borde framgå klarare, tydligare och bestämdare genom en votering i dag än af en sådan under Riksdagens sista plenidagar inför halftomma kammare. Jag skulle därför finna det naturligt, att man i det syfte, jag nämnt, redan nu i dag skrede till att behandla motionen. Jag skall dock icke framställa något yrkande derom, därför att jag icke vill, att man skall missförstå min ställning till försvarsfrågan eller underkänna den vikt, jag personligen tillerkänner de namn, som äro tecknade under motionen.

Jag skall, om deraf göres behof, uppträda ännu en gång och slutar för närvarande med att intet yrka.

Friherre Leijonhufvud, Broder Abraham: Jag skall icke ingå i någon längre kritik af hvad som i afseende på försvarsfrågan passerat vid denna och föregående riksdagar. I detta hänseende refererar jag till hvad den förste ärade talaren anført, och hvilket jag anser vara fullt riktigt.

Hvad är nu anledningen till, att denna motion framkommit? Anledningen är den, att Kongl. Maj:ts förslag rörande landtförsvaret blifvit förkastadt af Andra Kammaren, och att en stor del af denna kammares ledamöter, som är varmt intresserad för försvarsväsendets fullständiga ordnande och icke vill nöja sig med ett partielt ordnande af detsamma, icke ansett tillräckligt att få sådana förbättringar till stånd, som odisputabelt icke fylla behofvet af en arméorganisation, utan därför önskat att fortfarande påpeka nödvändigheten af att få ett helt och fullständigt förslag framlagdt. Då regeringen uttalat, att den icke ansåge sig kunna framlägga förslag grundadt på allmän värnpligt, hvilket alla sakkunniga militärer nu mera anse vara det rigti-

Motion om en komité för ordnande af landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

*Motion om
en komité för
ordnande af
lanät- och
sjöförsvaret.*
(Forts.)

gaste; då vidare alla måste vara öfvertygade derom, att en värfvad stam såsom grund för försvaret icke kan genomföras och dessutom ett sådant förslag flere gånger blifvit af Riksdagen förkastadt, så föreställer jag mig, att icke annat återstår att göra än att framlägga förslag på det gamla indelningsverkets grund. Vi trodde att genom framförandet af denna motion ställningen skulle blifva väsentligen klargjord. I det hänseendet skiljer jag mig således från den föregående talaren, hvilken ansåg, att icke något skulle härigenom vinnas. Att indelningsverket har många vänner både inom representationen och utom densamma, och specielt i denna kammare, är allmänt känt. Motionen bör då medföra, att man får se, om indelningsverket fortfarande har tillräckligt stöd i denna kammare eller om kammaren vill gå en annan väg. Redan deruti ligger en betydlig fördel för regeringen, som denna bör vara belåten med att få.

Hvad nu motionens behandling beträffar, så hoppas jag, att det blir remitteradt på vanligt sätt. Visserligen har kammaren rättighet att redan nu afslå förslaget, men detta vore ett temligen ovanligt tillvägagående. Jag vet icke, att det förut förekommit, åtminstone inom Första Kammaren, om ock måhända i den Andra. Ett sådant tillvägagående kan enligt mitt förmenande icke motiveras i annat fall än att förslaget innehåller något fördömligt, hvilket här icke är förhållandet, eller något stötande i formen och därför förkastligt. Men icke heller detta är här förhållandet, ty motionen är i formen moderat. Hvad beträffar tiden för motionens väckande, så är det visserligen i dag den 4 maj, men Riksdagen räcker säkerligen ännu tre veckor, och det tillfälliga utskottet, som skulle behandla saken, har god tid. Utlåtandet kommer då tids nog till kammaren. Vill kammaren då afslå förslaget, såsom den föregående talaren tänkte sig och önskade, så vet i allt fall regeringen, att det icke vidare är att räkna på indelningsverket såsom grund för försvaret. Och antages förslaget, så vet regeringen äfven det, och kanske inverkar det också på Andra Kammaren. Det kan hända, att Andra Kammaren icke hinner behandla förslaget, men regeringen får i allt fall veta, huru uppfattningen är. Det är icke längre sedan än i lördags vi remitterade herr Sannes motion om konsulatafgifter m. m., hvilken bestämdt kräfver längre tid att utreda än denna, som är väl känd, till tillfälligt utskott. Äfven den nämnda motionen innehöll begäran om tillsättande af en komité och om utredning alldeles af samma beskaffenhet, som här är i fråga, eller sådan att, när saken kommer tillbaka, den fordrar behandling af statsutskottet. Jag anser det därför riktigt, att frågan nu remitteras till tillfälligt utskott.

Jag tyckte mig finna, att den föregående talaren yttrade, det han ansåge förslaget olämpligt, därför att vi i år varit nära att få ett förslag till försvarets ordnande antaget, som han kallade synnerligen tillfredsställande, och han använde till och med orden: »avgörande resultat». Häremot måste jag inlägga min reservation. Detta förslag innebar visserligen förbättringar, men intet avgörande resultat. Hade

det nu gått igenom, så hade vi likväl fått ännu i årtionden arbeta på försvars- och äfven penningefrågan, ty afskrifningen enligt samma förslag skulle blifvit mycket tyngande att verkställa.

Under sådana förhållanden hoppas jag, att kammaren icke gifver ett så ovanligt exempel på ofördragsamhet, utan låter detta gå till utskott. När det sedan kommer tillbaka, må kammaren besluta huru den behagar. Regeringen och äfven Riksdagen skola då få veta, om det är värdt att vidare tänka på indelningsverket såsom grund för försvaret eller icke.

Jag vidhåller min begäran om motionens remiss till tillfälligt utskott.

Friherre af Ugglas: Jag har begärt ordet med anledning af friherre Åkerhielms yttrande. Jag kan icke neka till, att han har rätt i mycket af hvad han sade derom, att motionen är sent väckt; ja, den är så sent väckt, att den efter all anledning icke kan hinna få sin slutliga behandling under denna riksdag. Men för mig ställer sig saken äfven på ett annat sätt. Motionen är väckt. Huru skall den då behandlas? Det finnes icke mer än två sätt: antingen att remittera den till tillfälligt utskott, eller att behandla den och genast afslå densamma. Att Första Kammaren skulle välja sistnämnda sätt och utan vidare afslå en motion af den innebörd och den vigt som den ifrågavarande, skulle jag för min del i allra högsta grad beklaga. Hvilka slutsatser skulle icke kunna dragas af ett dylikt sätt att tillvägagå! Väl vet jag, att flertalet af Första Kammarens ledamöter äro varma försvarsvänner; men skall en sådan tydning gifvas åt Första Kammarens åsigt, om denna motion genast afslås? Och hvilken slutsats skall regeringen möjligen kunna draga af ett sådant kammarens tillvägagående? Jo, den kan få den uppfattning, att Första Kam-maren icke anser denna fråga af den vigt, att den bör återkomma så hastigt som ifrågasatts. Dessutom vore det icke rätt att nu, med afseende å en motion af en obestriddig betydelse, välja en utväg, som, så vidt jag erinrar mig, blott en eller annan gång förekommit under det nya riksdagsskicket, nemligen att på stående fot afslå en väckt motion. För min del är jag öfvertygad, att Första Kammaren hand-lar rättast, om den remitterar motionen, sedan den en gång blifvit väckt, ty äfven om motionen icke kommer att leda till något Riks-dagens beslut, kan dess behandling af Första Kammaren alltid tjena som en opinionsyttring från kammarens sida.

Jag anhåller därför om motionens remiss till tillfälligt utskott.

Friherre Klinekowström: Jag beklagar mycket, att den ifråga-varande motionen nu blifvit väckt, men jag instämmer i det fallet med friherre af Ugglas derom, att *när* den blifvit väckt, och af akt-ning för de många män i denna kammare, som undertecknat motionen, jag icke vill motsätta mig remiss af densamma. Lika med hvad åtskilliga talare här förut nämnt, finner jag väl, att Första Kammarens

*Motion om
en komité för
ordnande af
landt- och
sjöförsvaret.
(Forts.)*

*Motion om
en komité för
ordnande af
landt- och
sjöförsvaret.
(Forts.)*

tillfälliga utskott n:o 3 icke är precis det forum, inom hvilket denna stora, viktiga och vidtgående motion borde behandlas, ty så vidt jag kan se af förteckningen öfver nämnda utskotts ledamöter, så finnes der endast en af dem, som är sakkunnig, och det är, såsom herrarne finna, påtagligen för litet för denna motion. Friherre Leijonhufvud har låtit påskina, att såvida man motsätter sig denna motion och önskar afslag på densamma, så vore detta liktydigt med att uppgifva indelta armén såsom grund och stam för vårt beväringmanskap och att, om man bifaller motionens remiss, så vore det ett tecken på, att Första Kam-maren med välvilja ville anse den nuvarande indelta armén såsom stam för beväringen. Jag kan icke dela denna uppfattning. Det torde vara för de allra flesta väl känt, att jag är en särdeles varm vän af den indelta armén med uppgifvande af indelningsverkets bördor, som trycka den skattskyldiga jorden, emedan jag tror, att om försvars-frågan någonsin skall lösas, så är det på det sätt, hvarpå Kongl. Maj:t nu under två riksdagar försökt lösa densamma, d. v. s. att frå-gorna om beväringmanskapets vapenöfningar och förstärkande af åt-skilliga delar af vårt försvarsverk, hvilka icke bero på stammens organisation, skiljas från frågan om dennas beskaffenhet. Också hafva vi sett, att det endast fattades nio röster för att denna fråga hade blifvit afgjord i Andra Kammaren, der man hade att vänta det största motståndet. Hade således fem personer gått öfver från det ena partiet till det andra, hade frågan varit löst. Om deremot Kongl. Maj:t blandar in frågan om stammens organisation med de organisationsfrågor, som Kongl. Maj:t nu under två riksdagar framlagt, då tror jag — och jag tror mig hafva noggrann kännedom om denna fråga — att frågan bestämdt kommer att afslås, och då stå vi der utan att något gjorts för vårt försvarsväsen under en tid, då vi kanske mer än förr borde skynda oss att förbättra vår försvarsorganisation. Det kan icke af någon bestridas, att det förslag, som Kongl. Maj:t under två riksdagar fram-lagt, är en ganska stor förbättring af vårt försvar. Sedan denna fråga blifvit afgjord, då kommer striden om, hvilken stam som skall till-delas den stora beväringkontingenten, och den frågan blir kanske svår att behandla och bringa till en god utgång, om, på sätt den nu-varande chefen för landtförsvarsdepartementet anser vara det rätta, den indelta armén skall uppgifvas, ty jag tror, att hvarken Riksdagens majoritet eller svenska folket i sin helhet kommer att gå in derpå. Så hoppas jag åtminstone.

Jag vill icke vägra remiss af motionen.

Herr Berg, Gustaf: *Då* äfven jag vågar hysa den vissa för-hoppning, att försvarsfrågan ungefär i den rigtning, som statsutskottets vid denna riksdag framställda förslag angifver, skall vinna sin lösning under den närmaste framtiden, så fort Kongl. Maj:t kan finna skäligt framlägga ett nytt förslag, fotadt på ungefär samma grunder som statsutskottets, dock utan vidare utsträckning af värf-ningsystemet än statsutskottet nu föreslagit; *då* jag således är öfver-

tygad, att hvarje insläende på nya vägar och nya principer skulle fördröja och undanskjuta frågans lösning till en obestämd framtid; då jag vidare håller före, att vid lösning af hvarje problem och således äfven af försvarsproblemet man måste räkna med de faktorer, som verkligen föreligga, och icke med sådana, som man skulle önska sig ega men icke eger; och då jag slutligen anser att — äfven om ett sammanläende af försvars- och grundskattefrågorna från början icke varit önskligt, emedan dessa båda frågor skulle fått sin bästa lösning, om de behandlats oberoende den ena af den andra — frågornas sammankoppling likvisst nu en gång är ett fullbordadt faktum, ett af Konung och Riksdag erkänt sakförhållande, som icke kan eller bör rubbas, utan måste föranleda frågornas samtidiga lösning; så kan jag för min del icke omfatta de framställningar, som afses med den nu föredragna motionen.

Förvissad att frågan om landtförsvarets ordnande skall utan vidare underdånig framställning till Kongl. Maj:t och utan vidare komitearbete bäst lösas genom att afvakta det initiativ, Kongl. Maj:t kan finna skäligt framställa, har jag endast velat vördsamt anhålla, att dessa mina betänkligheter må få åtfölja remissen till det tillfälliga utskott, dit jag förmodar att motionen kommer att hänskjutas.

Friherre Barnekow: I likhet med den föregående talaren beklagar jag, att denna fråga kommit fram nu i riksdagens elfte timme, så mycket mera som min uppfattning af frågan är den, att vi stå inför en snar lösning af densamma på den grund vi hittills försökt lösa den. Jag tror, att vi med hvarje år, med hvarje timme nalkas den stund, då frågan blir löst. Hvad göra då de, som inlemnat denna motion? Jo, de söka att bygga på en annan grund, de söka få en komité tillsatt för att göra om det hela. Följden blir, att Riksdagen åter skall försöka en ny grund, och det fördröjer frågans lösning allt mer och mer.

Äfven beklagar jag, att motionen framkommit såsom en öfverraskning. Här har talats om, att frågan är af vigt. Den är af stor och genomgripande vigt, och just därför hade den icke bort framkomma så sent som den gjort.

Vidare hemställer jag, huru det skall ställa sig, om denna fråga, som är så vigtig, skall remitteras till ett tillfälligt utskott, hvilket ingalunda är tillsatt för att lösa den. Detta utskott skall på några timmar utrona, huru vida indelningsverket har flera vänner i Första Kammaren än den grund, på hvilken vi hittills byggt.

Om den remitteras — och antagligen blir den remitterad — så skulle jag på det lifigaste förorda, att kammaren gjorde sig så mycket besvär, att den tillsatte ett nytt tillfälligt utskott af personer, som hade kammarens förtroende att afgöra frågan.

Så mycken uppmärksamhet bör åtminstone visas motionen. Det kan ju hända, att kammaren väljer samma personer, som nu sitta i det ifrågavarande tillfälliga utskottet, men jag anser det nödigt, att ett särskildt tillfälligt utskott tillsättes för frågans lösning. Om det

Motion om en komité för ordnande af landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

*Motion om
en komité för
ordnande af
landt- och
sjöförsvaret.
(Forts.)*

så blir, så frågar jag, liksom en föregående talare: huru ställer sig då saken, om frågan kommer in till kammaren omkring den 21—23 maj? och det svar, som Riksdagen då gifver, skall läggas till grund för regeringens åtgöranden i saken? Då får man höra: »det har Riksdagen afgjort!» — men kanske en fjerdedel eller en åttondedel af Riksdagens ledamöter icke varit närvarande. Det är icke rätt att öfverraska Riksdagen med sådana frågor, som äro af så stor och genomgripande vikt.

Jag har icke något annat yrkande att göra än att, om motionen remitteras till ett tillfälligt utskott, kammaren ville visa det intresse för saken, att den tillsätter ett särskildt sådant utskott specielt för behandling af denna viktiga fråga.

Herr Anderson, Albert: Äfven jag är en varm vän af förbättrandet af vårt försvar och jag beklagar djupt, att under den långa tid, Riksdagen arbetat med försvarsfrågan, denna icke gjort något afsevärdt framsteg. Men detta oaktadt kan jag icke finna det lyckligt, att denna motion nu framkommit. För min del är jag fullt öfvertygad att Kongl. Maj:ts regering, motionen förutan och något Riksdagens beslut förutan, kommer att till nästa riksmöte framlägga förslag till förbättrande af vårt försvar. Motionen är således i det afseendet öfverflödig. En talare har här yttrat, att genom motionens behandling inom Riksdagen regeringen skulle vinna klarhet om hvad hon hade att göra för att kunna åstadkomma en försvarsform, som hade utsigt att antagas af Riksdagen. Regeringen saknar dock icke uttalanden i försvarsfrågan vare sig af Första eller Andra Kammarens ledamöter, och jag är lifligt öfvertygad att, äfven om denna motion komme att föranleda något beslut, blefve i allt fall regeringen icke mycket klokare derpå — men motionen innehåller också något annat. Den omtalar indelningsverket såsom det, hvarpå vårt försvar skulle byggas. Såsom herrarne väl veta, råda inom kammaren olika meningar om sättet för ordnande af försvaret. Här finnas många vänner af indelningsverket och äfven många, som stå på den allmänna värnpligtens grund. Det är således olika meningar om den i motionen uppställda frågan inom denna kammare. Om motionen remitteras, kan den knappt komma till behandling här i kammaren förr än kanske en stor del af kammarens ledamöter lemnat Riksdagen, och det kan då icke vara lämpligt att företaga diskussion och fatta beslut i den viktiga frågan. Jag måste därför upprepa mitt beklagande af att motionen blifvit så sent väckt. Första Kammarens ledamöter kunna icke misstänkas för att icke vilja arbeta på försvarets stärkande. Kammaren har särskildt vid senaste två riksdagar uttalat sig på sådant sätt, att hvar och en är öfvertygad derom att kammaren lifligt önskar att få ett förbättradt försvar. Ett afslag å motionen för närvarande kan således icke sätta någon stämpel på Första Kammaren, såsom varande liknöjd för försvaret, utan kan endast anses vara föranledt deraf, att motionen framkommit så sent under riksdagen att den i sjelfva verket icke kan hinna behandlas.

Jag tror för min del att det är bättre att nu afgöra frågan i dess helhet, och jag är för min del färdig att afgifva min röst, innan motionen remitteras till utskott. Min mening är den, att motionen icke bör bifallas. Jag anhåller således att få yrka afslag.

*Motion om
en komité för
ordnande af
landt- och
sjöförsvaret.*
(Forts.)

Herr Björnstjerna: Äfven jag beklagar på det högsta, att denna motion blifvit väckt. Jag beklagar, att under densamma så många af kammarens mest framstående ledamöter, med hvilka jag i så många frågor delat åsikter, tecknat sina namn. Att denna motion icke kan vara egnad att ena utan att söndra, icke att närma till det mål, hvarefter vi längta, utan att aflägsna derifrån, är påtagligt. Jag kan dock icke för min del biträda dem, som yrkat afslag å densamma *nu*, ty jag anser det icke vara liberalt att vägra remiss på en motion, men jag kommer att sedermera vid behandlingen af densamma på det varmaste yttra mig mot den.

Herr Cavalli: Jag tillåter mig att på grund af den förda diskussionen, under hvilken åtskilliga röster höjt sig för att detta ärende redan nu måtte afgöras, för min del värdsamt yrka afslag å motionen.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att först torde böra framställas propositioner, huruvida förevarande motion skulle remitteras till tillfälligt utskott eller genast afslås, hvarefter, för den händelse den förra propositionen besvarades med ja, det ankomme på kammaren att bestämma, till hvilket tillfälligt utskott motionen skulle öfverlemnas.

Härefter gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som under öfverläggningen förekommit, propositioner, först derpå att motionen i fråga skulle hänvisas till ett tillfälligt utskott och vidare derpå att motionen skulle afslås; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Cavalli* med flere begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att den af friherre Leijonhufvud, Broder Abraham, med flere afgifna motion, n:o 35, skall hänvisas till ett tillfälligt utskott, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås motionen.

*Motion om
en komité för
ordnande af
landt- och
sjöförsvaret.
(Forts.)*

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 57.

Efter det herr talmannen anfört, att för kammaren nu återstode att bestämma, till hvilket tillfälligt utskott ifrågavarande motion skulle öfverlemnas, erhö

friherre *Barnekow* på begäran ordet och yttrade:

Då jag förut yrkat att motionen måtte remitteras till ett tillfälligt utskott, ber jag nu att få yrka att den måtte remitteras till ett nytt tillfälligt utskott, bestående af 7 ordinarie ledamöter, med 3 suppleanter.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande frågan, till hvilket tillfälligt utskott förevarande motion skulle hänvisas, yrkats dels, af herr *Ekman*, att densamma skulle öfverlemnas till kammarens tillfälliga utskott n:o 3, dels ock, af friherre *Barnekow*, att motionen skulle behandlas af ett nytt tillfälligt utskott, bestående af sju ledamöter, med tre suppleanter.

Jemlikt dessa båda yrkanden gjorde herr talmannen propositioner och förklarade sig anse propositionen på bifall till friherre *Barnekows* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Treffenberg* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som vill, att den af friherre *Leijonhufvud*, Broder *Abraham*, med flere väckta motion, n:o 35, skall behandlas af ett nytt tillfälligt utskott, bestående af sju ledamöter, med tre suppleanter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, öfverlemnas motionen till behandling af Första Kamrrens tillfälliga utskott n:o 3.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 33.

Till det utskott, om hvars tillsättande beslut sålunda fattats, skulle jemväl öfverlemnas de i anledning af förevarande motion inom kammaren afgifna yttrandena.

Föredrogs den af herr *Wærn* med flere afgifna, nästlidne dag bordlagda motionen, n:o 36, om tillsättande af en komité för utredning af frågan, inom hvilken tid tillväxt i statsverkets af nya eller ökade skatter oberoende tillgångar kan medgifva grundskatternas afskrifning.

Motion om en komité för utredning angående grundskatternas afskrifning.

Herr Björnstjerna: Denna motion anser jag vara ändå betänkligare än den förra. Motionärerna säga visserligen, att »sedan 19 år tillbaka hafva frågorna om försvarets ordnande och grundskatternas afskrifning blifvit så med hvarandra förbundna, att de, som önska den senare, icke utom i samband dermed vilja lösa den förra; . . . det följer häraf med nödvändighet, att båda frågorna måste samtidigt behandlas.» Men när motionärerna sedermera hemställa, »att Riksdagen må i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville tillsätta en komité med uppdrag att utreda den tid, inom hvilken tillväxt i statsverkets, af nya eller ökade skatter oberoende tillgångar snarast anses kunna medgifva grundskatternas afskrifning», finnes deri ingenting, som tyder på, att motionärerna önska, att en sådan afskrifning skulle ske i för- ening med deremot svarande förstärkande af landets försvar, utan man måste deraf sluta, att deras önskan och afsigt är att få grundskatterna afskrifna, äfven i fall ingenting för försvaret erhöles. Motionärerna förklara alldeles bestämdt, att denna afskrifning skall ske utan på- läggande af nya eller ökande af gamla skatter. På den grunden skall utredningen ske. Jag måste deraf draga den slutsatsen, att motionä- rerna sjelfva anse, att den motion angående försvarets ordnande, som nyss remitterades, icke kommer, att föranleda något förstärkande af försvaret, ty vore detta förhållandet, eller i händelse försvaret på annat sätt skulle stärkas, komme det alltid att medföra nödvändig- heten af nya eller ökade gamla skatter. Således synas motionärerna sjelfva hafva utgått från den förutsättningen, att ingenting skall göras för försvaret, men de vilja hafva en utredning af, huruvida de nu- varande skatterna skulle under en mer eller mindre aflägsen framtid kunna lemna tillgång till afskrifning af grundskatterna. Detta på- minner verkligen om den mycket omtalade öfverflödskomitén, hvilken snart blef öfverflödig, därför att det icke fans något öfverskott att disponera öfver. Denna motion synes mig ännu mera betänklig än den förra. Jag är öfvertygad, att det icke är motionärernas afsigt att afskrifva grundskatterna utan att försvaret får någonting, men man kan icke sluta sig härtill af det sätt, hvarpå deras yrkande är framställt.

Jag vill icke yrka afslag på motionen, och det på samma grund

*Motion om
en komité för
utredning an-
gående grund-
skatternas
afskrifning.
(Forts.)*

som vid den nyss remitterade motionen, utan jag hemställer, att denna motion måtte remitteras till samma tillfälliga utskott, som kommer att behandla föregående motion.

Herr Bergström: Genom den siste talarens yrkande, att denna motion måtte remitteras till det nya tillfälliga utskott, som kammaren redan beslutit att tillsätta, har närmaste anledningen för mig att yttra mig förfallit. Jag instämmer således i hans yrkande; men ber att få tillägga några ord i afseende på hans utläggning af ordalagen i motionen. Jag har undertecknat densamma och är sålunda berättigad att tolka hvad dermed åsyftas. Af ordalagen i denna motion följer ingalunda, att de, som undertecknat den, äro benägna att eftergifva grundskatterna utan att ernå förstärkande af försvaret. Visst icke. Det talas om att inom Riksdagen råda olika meningar, i det somliga icke vilja efterskänka grundskatterna med mindre försvaret stärkes, andra åter icke vilja förstärka försvaret med mindre grundskatterna eftergifvas. Det visar det nära sammanhang, som numera förefinnes mellan dessa frågor, och som, huru lifigt man än önskar sådant, aldrig kan upplösas. Jag står fortfarande på den ståndpunkten, att man icke bör efterskänka ett öre å grundskatterna med mindre försvaret nöjaktigt förstärkes. Det stora finansiella miss-taget att efterskänka vissa procent af grundskatterna är redan gjort och kan numera icke hjälpas.

När frågan om afskrifning af grundskatterna först väcktes, borde man icke hafva lyssnat till anspråken på sådan åtgärd, utan i stället varit betänkt på att lägga grundskatt å den derifrån frikallade jorden, mot det man tillade dennas egare full ersättning för den minskning i kapitalvärde, som jorden genom grundskatts åsättande komme att lida. Ersättningen kunde hafva guldits genom utfärdande till vederbörande jordegare af statsobligationer å motsvarande belopp. Så har man gått till väga i andra land, t. ex. Danmark, der finansiella insigter förefunnits i rikare mått än i vårt land.

Herr Wærn: Jag blef icke riktigt klok på hvad den förste talaren menade, när han yttrade sig om hvad som var motionärernas afsigt med deras motion. Då han började, sade han, att det var *icke* deras afsigt, att grundskatterna skulle afskrifvas, men sedan sade han, att det var deras afsigt, att så skulle ske. Det var för mig omöjligt att begripa verkliga innebörden af hans tal i detta fall.

Jag ber att få nämna, att orsaken hvarför en omsorgsfull utredning af denna fråga förefallit mig särskildt önskvärd, var ett yttrande af finansministern, friherre von Essen i Andra Kammaren, i hvilket han genomgick alla de anledningar man för närvarande kunde tänka sig till statsinkomsternas stegring. Han anförde en mängd skäl, af hvilka i första rummet bör nämnas den nya fastighetsbevillningen, som visserligen i sig sjelf är en ny skatt, men dock, såsom utgående från samma källa som grundskatterna, kan och bör

påräknas såsom ersättning till statsverket för den förlust det genom grundskatternas afskrifning skulle lida. Sedan nämnde han de nya skatter, som han ansåg böra införas, men om hvilka det i min motion icke är fråga, och kom då först till bankovinsten och derefter till postmedlen, om hvilka han yttrade ironiskt, att de blifvit nedgjorda af en föregående talare. Han nämnde vidare telegraf- och telefonmedlen, hvilka senare gifvit en nettovinst af 140,000 kronor, och han väntade att det skulle blifva ännu mer. Vidare nämnde han skogsmedlen, och han uppräknade en mängd — jag tror det var 5 eller 6 nya kronoparker, hvilkas afkomst således skulle blifva ett plus öfver de vanliga skogsmedlen. Han nämnde vidare i afseende på skogsmedlen, att de skulle komma att ökas genom upprensningar af vattendrag, hvilka skulle tillåta större flottningar. Han nämnde också, att en stor mängd öfverloppsmarker blifvit återvunna för kronans räkning, men tillade, att han, för att icke trötta kammaren, icke kunde fortsätta vidare med denna utredning. Det var ju också omöjligt att vid en öfverläggning i kammaren med någon utförlighet tillkännagifva de särskilda motiv, som han från dessa olika håll hade att vänta ökade statsinkomster. Men under så viktiga förhållanden som de, hvilka nu äro i fråga, kan det icke vara nog att få höra uppräknade anledningarna till den tillökning, som finansministern anser sig kunna vänta, utan det är nödvändigt, att Riksdagen äfven skall kunna bilda sig ett tillförlitligt begrepp om dem, helst då det gäller att beräkna, huruvida statsens tillgångar skola räcka till för de stora utgifter, som förestå. Jag ansåg det därför vara af vikt att få en ordentlig utredning, sådan som en komité kan lemna, och icke endast uppgifter från embetsverken. Betraktar man frågan så som den bör betraktas, så finner man, huru angeläget det är att få en verklig utredning af dessa förhållanden. Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på, att det är att emotse ökade statsinkomster äfven i andra än de af finansministern uppräknade fallen. Sålunda hafva vi att vänta ökade tillgångar genom minskade amorteringar å statsskulden, i den mån den blir betald, och alldeles säkert är, att sedan stambanan blifvit fullbordad, kommer det icke i fråga att använda skattemedel till byggande af jernvägar. Sedan återstå dessa såsom tillgångar för sådana behof, som statsverkets utveckling erfordrar. Ensamst bankovinsten beräknade finansministern till 700,000 kronor. Utan att vilja gifva någon verklig vikt åt mina mer än åt andras gissningar, får jag säga, att, efter mitt förmenande, kunna grundskatterna afskrifvas på 20 år, och jag skulle önska, att försvarsfrågan samtidigt kunde på ett fullständigt och tillfredsställande sätt lösas. Jag hemställer, att den nu förevarande motionen måtte remitteras till samma utskott, som fått sig uppdraget att behandla den föregående.

Motion om en komité för utredning angående grundskatternas afskrifning.
(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning beslöt kammaren på särskilda propositioner, dels att den nu föreliggande motionen skulle hänvisas

till ett tillfälligt utskott, dels ock att densamma skulle öfverlemnas till det tillfälliga utskott, som kammaren beslutit tillsätta för behandling af motionen n:o 35; och skulle till samma utskott jemväl öfverlemnas de i anledning af den nu föredragna motionen inom kammaren afgifna yttrandena.

Härefter beslöt kammaren, på hemställan af herr talmannen, att val af ledamöter och suppleanter i nämnda tillfälliga utskott skulle anställas vid kammarens sammanträde fredagen den 6 i denna månad.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 e. m.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 30 sistlidne april och den 3 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

1—3 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

4 punkten.

*Ifrågasatt
anslag till
inrättande af
personliga
professurer
vid Upsala
universitet.*

Herr Alin: Det är ett viktigt ändamål förevarande motion afser att främja, men såsom denna sak nu ligger, och då kammaren har särskildt ett långt viktigare ämne för sina öfverläggningar i dag, skall jag fatta mig mycket kort.

Utskottet har i viss mån lemnat motionen sitt erkännande, då det säger: »Utskottet vill icke förneka, att i särskilda fall, då någon vetenskapsman egnat sig åt ett ämne, som icke har någon representant vid universiteten och tillika är af den beskaffenhet, att den, som sig dermed sysselsätter, saknar hvarje utsigt att erhålla ordinarie befattning och svårigen kan genom sin sysselsättning med ämnet förtjena sitt uppehälle, skäl må kunna finnas att åt viss person med framstående ställning inom vetenskapen bereda en personlig professur eller eljest en tryggad framtid genom statens mellankomst».

Det förefaller mig som, om man närmare tänker sig in i ifrågavarande sak, man måste anse, att den begränsning, som utskottet här uppställt, är alltför snäf. Det är alldeles påtagligt, att det ändamål, som här är i fråga, ingalunda på ett önskvärdt och tillräckligt sätt främjas genom sådana vilkor för ett anslag af ifrågavarande art, att de endast skulle få användas för vetenskapsman i sådant ämne, som

icke har någon representant vid universitetet, och hvilken, såsom utskottet uttrycker sig, »saknar hvarje utsigt att erhålla ordinarie befattning». Det torde vara ganska lätt att framdraga bestämda exempel på att vetenskapen skulle lida afgjord förlust, om universitetet saknade möjlighet att vid sig fästa personer, hvilka representera ämnen, som förut voro vid universitetet representerade, men hvilka personer icke hade någon utsigt att under den närmaste framtiden komma till någon ledig plats i ifrågavarande ämnen. Det ändamål, som motionen afser att befrämja, tillgodosågs under tiden före 1877 i viss mån genom de s. k. rörliga adjunkturerna, hvilka, icke fästade vid något visst läroämne, voro afsedda att åt hoppgifvande vetenskapsidkare, hvilka icke erhållit beförden till någon af de fasta lärareplatserna vid universitetet, bereda möjlighet att vid universitetet kvarstanna.

Vigten af att detta ändamål blir främjadt förbisågs icke vid den omorganisation af universitetens lärareplatser, som gjordes 1877, och i sammanhang hvarmed de rörliga adjunkturerna afskaffades. Det rådde endast olika meningar om, huru ifrågavarande ändamål lämpligast skulle kunna vinnas. Riksdagen uttalade 1876, att enligt dess förmenande borde i planen för den nya organisationen ovilkorligen ingå, att medel skulle anslås för ifrågavarande ändamål, men dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet uttalade följande år den mening, att ändamålet skulle främjas på sådant sätt, att tillfälliga professorer upprättades på grund af särskild framställning till Kongl. Maj:t och beredande af medel för ändamålet, så snart framstående vetenskapsmän icke på annat sätt kunde fästas vid universitetet. Den utväg, som sålunda påpekas af chefen för ecklesiastikdepartementet, har emellertid, såsom motionären i sin motion framhållit, hittills visat sig illusorisk, emedan de framställningar, som sedan 1877 gjorts i ifrågavarande syfte från Upsala universitet, icke ledt till något resultat. Under sådana förhållanden har inom universitetet uppstått tanke på att söka vinna ifrågavarande ändamål på det sätt Riksdagen tänkte sig saken 1876, och det större akademiska konsistoriet har 1888, 1890 och 1891 gått in med framställningar om åskande af anslag af den beskaffenhet, som motionären i sin motion föreslagit. Dessa framställningar hafva icke föranlett något förslag till Riksdagen från Kongl. Maj:t, och motionären har till följd deraf denna riksdag framlagt det af universitetsmyndigheterna framställda förslaget. Det föreligger nu till Riksdagens pröfning. Jag anser mig icke under nuvarande förhållanden böra yrka bifall till förslaget, men jag vill påpeka, att, för den händelse detta förslag nu afslås, kommer man utan tvifvel att försöka vinna ändamålet på den andra vägen, den som anvisades i chefens för ecklesiastikdepartementet uttalande till statsrådsprotokollet 1877 och som sedan fruktlöst försökts, den nemligen att i särskilda fall för särskilda personer ingå med anhållan om framställning från Kongl. Maj:t till Riksdagen om beviljande af medel för fästande af ifrågavarande personer vid universi-

*Ifrågasatt
anslag till
inrättande af
personliga
professorer
vid Upsala
universitet.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
anslag till
enrättande af
personliga
professurer
vid Upsala
universitet.
(Forts.)*

tetet, och jag vill uttala min förhoppning, att om denna utväg kommer att försökas — och säkerligen kommer den att försökas — den då måtte visa sig leda till ett bättre resultat än hittills. Jag har icke något yrkande att göra.

Herr Sundberg: Kammaren behöfver icke vara rädd, att jag i denna fråga skall besvära med något långt anförande. Jag vill endast säga några få ord, dervid redan i början förklarande, att jag icke önskar någon ändring i utskottets beslut, ty utskottet har under för handen varande omständigheter enligt min uppfattning icke kunnat handla annorlunda än det gjort. Men jag ber att i likhet med den föregående talaren få fästa uppmärksamheten på de ord, som finnas i början på 8:de sidan i utskottets betänkande, ty de äro verkligen minnesvärda och förtjena att inskräpas och behållas i minnet såväl af Riksdagen som af universitetet. Det förhåller sig nemligen så, att vi hafva särskildt vid Upsala universitet i närvarande stund en person, på hvilken denna beskrifning till punkt och pricka passar in. Derfor förklarar jag redan nu i förväg, att han skall hafva äran att blifva presenterad vid nästa riksdag, och då hoppas och önskar jag, att både utskottet och kammaren måtte hafva dessa ord i friskt minne.

Herr Boström, Filip: Det var efter temligen långvariga öfverläggningar på afdelningen, som denna mening kom att inflyta i utskottets betänkande. Det är fullkomligt riktigt, som den siste ärade talaren sade, att det var med särskildt fästadt afseende på den framstående vetenskapsmannen i Upsala, som icke haft tillfälle att erhålla ordinarie beställning, som detta uttalande gjorts. Statsutskottet har naturligtvis icke ansett sig kunna biträda motionen, då den varit föremål för Kongl. Maj:ts behandling, och Kongl. Maj:t icke ansett lämpligt att inkomma med något förslag till Riksdagen. Men statsutskottet kom till det resultatet, och det efter ganska allvarliga öfverläggningar, att om det skulle befinnas af synnerlig vigt, att en vetenskapsman bibehölles vid universitetet, man alltid hade den utvägen, att en extra professur för honom personligen kunde af Riksdagen vid särskild ansökan beviljas. Jag tillåter mig därför yrka bifall till statsutskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

5 punkten.

*Ifrågasatt
anslag till
aflöning åt
en laborator i
växtfysiologi
i Lund.*

Herr Kerfstedt: Då vid riksdagen 1888 anslag begärdes för en nybyggnad för botaniska lärostolen i Lund, hufvudsakligen afsedd till ett växtfysiologiskt laboratorium, fästes uttryckligt afseende vid — såsom nödvändig konsekvens af detta anslags beviljande — att

en laborator förr eller senare borde vid växtfysiologiska laboratoriet anställas. Riksdagen beviljade anslaget, och laboratoriet med inredning har kostat staten 66,000 kronor. Under denna termin ha laborationerna börjat. 11 studerande sysselsätts på laboratoriets olika afdelningar, handledda af en docent, som är fullständigt kvalificerad och lämplig att sköta denna nya vetenskapsgrenen. Nu är förhållandet det, att denne docent visserligen uppbär sitt docentstipendium, men det tager slut vid början af nästa år, och då skall denna institution, som staten bekostat och som står färdig att göra nytta och gagn, stå utan ledare, om Riksdagen undandrager sig att anslå lämplig afönning till honom. Af utskottets motivering ser man, att därför att det i Upsala icke finnes någon laborator i växtfysiologi, skulle det icke heller behövas någon i Lund, som är ett mindre universitet, och att botaniska institutionen i Upsala, som i år begärt ett stort anslag för att göra nybyggnader, icke begärt att få någon lärare för experimentel växtfysiologi. Detta anser jag vara temligen svaga skäl, ty i Upsala finnes ej något sådant laboratorium, ej heller är det ifrågasatt att bygga ett dylikt; dessutom är denne docent i Lund den enda i hela landet, som kan upprätthålla en sådan lärareplats. Oaktadt ett behof härutinnan ännu icke gjort sig gällande i Upsala, torde det dock med all säkerhet icke dröja länge, förrän man vid dess högskola kommer att anse en lärareplats i denna moderna vetenskap vara nödvändig. Ty hur man än ser saken, är dock fysiologien och studiet af de lägre parasitiska organismerna numera ett så modernt studium, att det med all magt tager till sig herraväldet inom naturvetenskaperna. Detta har visat sig i Tyskland, der vid alla större universitet sjelfständiga professurer inrättats i växtfysiologi, liksom äfven sedan 1882 vid universitetet i Köpenhamn, der man uppfört en särskild fysiologisk laboratoriebyggnad, som kostat 110,000 kronor och med inventarier 125,000 kronor, således dubbelt så mycket som byggnaden i Lund kostat. Det vore nu beklagligt, om Riksdagen skulle afslå lön till den fysiologiske laboratorn i Lund, som Kongl. Maj:t ansett vara behöflig, synnerligast som den framför andra anslagskraf blifvit förordad af universitetskanslern.

Jag förutser, att en invändning kommer att göras, och därför tager jag mig friheten att på förhand besvara den. Man har inom utskottet ansett, att när det i Lund finnes två professorer i botanik, en ordinarie och en extra ordinarie, torde en af dem kunna handleda de studerande i dessa laborationer. Först och främst, som jag redan betonat, finnes det icke mer än denne docent, som är kvalificerad att kunna undervisa i ämnet, och för det andra äro de båda professorerna hvar och en för sig så upptagna af sina ämnen, med föreläsningar, examina och växtanatommiska laborationer och exkursioner samt vården af botaniska trädgården och växthuset o. s. v., att äfven om de skulle vara skickliga dertill, skulle de icke kunna åtaga sig att göra det.

På grund af hvad jag yttrat anhåller jag om afslag å utskottets betänkande och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

*Ifrågasatt
anslag till
afönning åt
en laborator i
växtfysiologi
i Lund.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
anslag till
öfning åt
en laborator i
växtfysiologi
i Lund.
(Forts.)*

Herr Borg: Jag är i väsentliga delar förekommen af den näst föregående talaren; ber dock att till hans skäl få lägga ett, som jag har ifrån en fullt kompetent och samvetsgrann person vid Lunds universitet. Det är nemligen det skälet, att, utom det att ifrågasatt två professorer, ordinarie och extra, af sin hittills varande undervisning varit fullt upptagna, hafva de derjemte icke ens varit *qualificerade* att leda de praktiska öfningarna i växtfysiologi, »enär man hittills», skriver korrespondenten, »i vårt land icke haft ett laboratorium, der man kunnat egna sig åt experimental-fysiologisk verksamhet». Detta, att de icke äro *qualificerade*, kan låta besynnerligt, men jag står för uppgiften, som ock fullkomligt förklaras af angifna grund. Att hafva ett laboratorium utan laborator kan dock icke vara rätt lämpligt, hvarken ifrån ekonomisk eller vetenskaplig synpunkt. Jag anhåller att få yrka afslag på utskottets utlåtande och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Boström, Filip: Såsom kammaren behagade finna, förekommer på 143 sid. ett förslag att ombygga den botaniska institutionen i Upsala och äfven der föranstalta ett laboratorium. Vid besök på platsen har prefekten för denna institution förklarat, att hans mening icke är att för framtiden, om detta anslag beviljas, begära någon ytterligare tjänsteman för denna institutions skötande. Då man nu derjemte betänker, att antalet lärjungar vid denna institution i Upsala är betydligt mycket större än vid den i Lund, har det förefallit utskottet betänkligt att nu gå in på Kongl. Maj:ts proposition, så mycket mera som man säger sig veta, att om en sådan skulle komma fram, skulle pretentionerna nog stiga äfven i Upsala, ehuru prefekten förklarat, att han kan sköta denna institution utan en sådan laborator.

Det har af den förste ärade talaren blifvit starkt betonadt, att det vid universitetet i Lund finnes en docent, som är lämplig för denna tjänst. Man ser af statsrådsprotokollet, att denne person har uppburit ett docentstipendium, som upphör i början af nästa år. Detta är sant, men jag föreställer mig, att, i fall ett sådant behof finnes af lärarekrafter, en amanuens kan uppammas att sköta denna plats, och då han äfven kan få ett af de docentstipendier, som Riksdagen beviljat, föreställer jag mig, att platsen på det viset kan komma att blifva väl skött.

Då, såsom sagdt, hufvudsakliga skälet för utskottets afslag på Kongl. Maj:ts proposition är det både muntligen och skriftligen gjorda erkännandet af professor Fries i Upsala, att han icke behöfver någon laborator för institutionen derstädes, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets förslag, sådant det nu föreligger.

Herr Billing: Jag vill endast med ett par ord svara den siste ärade talaren. Såsom han upprigtigt medgaf, är det hufvudsakliga och egentliga skälet, hvarför statsutskottet afstyrkt det begärda an-

slaget till universitetet i Lund, det, att professorn vid den botaniska institutionen i Upsala sagt sig i en framtid icke ämna begära anslag till en sådan laboratorbefattning, som från Lund begärts. Jag hemställer till herrarne, om ett sådant resonnement kan vara rimligt. Ligger det det ringaste skäl i det, som han angaf vara hufvudskälet? I Lund är laboratorieinrättningen redan färdig. Der hafva laborationer pågått under flera år. Der har, på grund af erfarenhet, föreståndaren för dessa sagt, att det är alldeles nödvändigt att få en laborator. De här ifrågavarande studierna bedrifvas dessutom mycket mera i Lund än i Upsala. Hvad nämnde föreståndare, på grund af sin erfarenhet, säger, anser man kunna jäfvas. Men hvad en annan föreståndare vid ett annat universitet säger, hvilken icke har någon erfarenhet i denna väg, det anser man vara ett hufvudskäl, och det oaktadt nämnde lärare ej annat sagt, än att han icke ämnar anse ett sådant anslag som det ifrågavarande nödvändigt i framtiden. Jag anser för min del ett sådant skäl väga mindre än intet, och vågar jag därför yrka afslag å utskottets betänkande och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

*Ifrågasatt
anslag till
aflöning åt
en laborator i
västfysiologi
i Lund.
(Forts.)*

Herr Törneblad: I olikhet med den siste ärade talaren, kan jag icke finna, att det uttalande, som blifvit gjordt af prefekten för den botaniska institutionen i Upsala, skulle vara »mindre än intet» vägande. Det är ganska hårda ord öfver en person, som representerar sin vetenskap och som gjort det på ett sådant sätt, som, såsom bekant är, han gjort. Det är temligen gifvet, att vid pröfnigen af de många anslagsbehof, som finnas på åttonde hufvudtiteln, och då vi veta, att vi hafva icke mindre än tre statshögskolor, den medicinska dervid inberäknad, det måste tagas åtskillig hänsyn dertill, huruvida upprättandet af en plats på ett ställe medför upprättande af en dylik plats på ett annat ställe. Det är också ett faktum, att, vid all anslagsbegäran, som skett till ett universitet, man alltid mötts med frågan, om detta skall föranleda något liknande vid det andra universitetet. Om då statsutskottet stöder sig vid en vetenskapsmans och lärares uttalande i ämnet, är det icke något underligt, utan tvärtom fullt befogadt. Att det för tillfället kan vara åtskilliga förhållanden, som möjligen påkalla någon särskild lärare vid universitetet i Lund, kan vara riktigt, men det är icke gifvet, att, då två professorer der finnas och deras tid väl icke torde vara så upptagen, att de icke möjligen i framtiden skulle kunna egna sig äfven åt denna gren af vetenskapen, det skulle vara omöjligt att så småningom hos de ordinarie lärarne i Lund skulle komma att finnas en sådan speciel erfarenhet och insigt i detta ämne, att de skulle kunna, med tillhjälp af amanuenser och yngre krafter, fullgöra undervisningsskyldigheten i laborationerna, i synnerhet om det, såsom här är sagt, icke gifves flere än 11 laboranter i detta ämne. Det vore under sådana förhållanden kanske icke så viktigt att redan nu upprätta en fast plats

*Ifrågasatt
anslag till
aflöning åt
en laborator i
växtfysiologi
i Lund.
(Forts.)*

i det ifrågavarande läroämnet, hvilken i en framtid kanske skulle befinnas mindre behöfelig.

På grund af hvad jag nu anfört och då det torde vara viktigt att icke framkalla en gemensam votering om denna fråga, helst åttonde hufvudtiteln i år blifvit så särdeles välvilligt behandlad, att jag, för min del, dertill knappast sett något motstycke på långa tider, tillåter jag mig att yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Kerfstedt: På grund utaf tvenne talares påståenden, att en amanuens skulle kunna uppfostras till att leda dessa öfningar, vill jag för kammaren anföra hvad en fysiolog, professor Panum i Köpenhamn, yttrat, att nemligen ingen växtfysiolog kan utbildas på kortare tid än 3 å 4 år, äfven om han besitter alla de förutsättningar, som en fysiolog måste hafva. Han måste t. ex. vara kemist, men framför allt botanist, och han bör äfven vara fysiker. Jag hemställer till kammaren, om det kan vara rimligt begärdt, att en student under sin studietid skall hafva kunnat inhemta en så stor färdighet och så goda insigter i dessa olikartade ämnen, att han kan tjenstgöra såsom lärare i växtfysiologi, när icke en gång den ordinarie professorn i Upsala eller Lund anses kvalificerad för platsen. Det framgår ganska tydligt att, så vidt Riksdagen vill göra detta laboratorium verksamt och nyttigt för den studerande ungdomen, det måste finnas lämplig lärare, och en sådan får man ej utan aflöning. Det finnes för närvarande endast en, som har gjort sina studier i Tyskland och som kan leda dessa öfningar. Ingen professor i Upsala eller Lund kan göra det. Skall institutionen stängas, då docenten slutat att uppbära sitt stipendium? För öfrigt är det fråga om huruvida han, i fall stipendiet skulle förlängas, fortfarande vill för 2,000 kronor sköta en så magtpåliggande befattning som en laboratorstjänst vid växtfysiologiska laboratoriet i Lund. Dessa växtfysiologiska laborationer hafva en så kolossal betydelse för vårt landtbruk, att detta helt säkert hade stått på andra fötter, om vi, i likhet med hvad förhållandet är i Tyskland och Danmark, hade tidigare fått insigt och kunskaper i detta nya ämne. Jag fortfar att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr statsrådet Gilljam: Jag ber att få nämna, hvad jag äfven sagt i Andra Kammaren, att det skulle hafva varit mig synnerligen kärt, om den hemställan, som Kongl. Maj:t här gjort till Riksdagen, hade blifvit bifallen. Jag ansåg, efter pröfning af de inkomna handlingarna, att det fans fullgiltiga och goda skäl för en dylik framställning; men jag måste, å andra sidan, erkänna, att jag icke kunnat behandla så lätt de argument, hvilka statsutskottet framlagt för sitt afslag, som åtskilliga af de föregående talarne här gjort. Jag bekänner öppet, att jag för tillfället icke är i stånd att komma fram med något bestämdt bindande skäl, hvarför man borde bevilja ett sådant anslag till universitetet i Lund, oaktadt prefekten för motsvarande institution i Upsala förklarar, att ett sådant anslag der icke

vore behöfligt. Dermed har jag ingalunda sagt, att det icke kan finnas något särskildt skäl för ett sådant anslag till universitetet i Lund, men jag kan, som nämnts, för tillfället icke anföra några bestämde bevis för en sådan möjlighet.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt och vidare derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

6—9 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

10 punkten.

Mom. a).

Herr statsrådet Gilljam: Då det är för mig nödvändigt att äfven vara närvarande i Andra Kammaren, måste jag begagna tillfället att nu på en gång yttra mig öfver läroverksfrågan i sin helhet, äfvensom att göra detta så kort som möjligt för att icke trötta herrarne alltför mycket. Jag får därför förklara, på samma sätt som en ärad talare gjorde här om dagen, att mitt anförande kommer att bestå företrädesvis af kategoriska påståenden, under förhoppning att, om motiv för dessa påståenden skulle behövas, jag kan påräkna, att mina meningsfränder inom denna kammare skola vara beredvilliga att lemna en dylik motivering.

Den fråga, som nu närmast föreligger, eller lärarnes löneregleringsfråga, är, såsom hvar och en lätt finner, en uteslutande ekonomisk fråga, och såsom sådan hör den i första hand till Riksdagens pröfning och afgörande. Den grundar sig på ett komitéutlåtande, som är icke mindre än 13 år gammalt. Ärendet har varit före två, man kan säga tre gånger införelse för Riksdagen, och hvarken i utskott eller i Riksdagens kamrar har gjorts någon erinran emot innebörden af de bestämmelser, som detta löneregleringsförslag innehåller. Alla hafva erkänt billigheten och nödvändigheten af denna lönereglering. Beloppen hafva ansetts vara rätt funna och rätt afpassade. Men icke dess mindre har frågan till den dag, som i dag är, icke kunnat finna sin lösning. Anledningen dertill är att söka i den omständigheten, att hela denna löneregleringsfråga har sammankopplats med åtskilliga frågor af pedagogisk art, hvilka egentligen höra under Kongl. Maj:ts särskilda pröfning, och hvilka Kongl. Maj:t har att efter sakkunniges hörande afgöra och bestämma. Bland dessa olika saker, som blifvit samman-

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.*

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.*

(Forts.)

kopplade med löneregleringsfrågan, är det egentligen tvenne, om hvilka jag nu vill tala. Frågorna om läsårets förlängning och om förändring af det förutvarande öfversättningsprovet från svenska till latin på sådant sätt, att denna öfversättning nu måtte ske från latin till svenska, torde kunna lemnas å sido, då dessa åtgärder äro att betrakta såsom afgjorda och färdiga saker. Det är egentligen fordran på första klassens indragning och latinets uppflyttande till sjetten klassen, hvarom jag vid detta tillfälle vill yttra mig.

Första klassens indragning har visserligen icke gjorts till vilkor för denna lönereglering, men det synes mycket väl, att utskottet betraktat den såsom en integrerande del af löneregleringsfrågan. Utskottet har också föreslagit en motsvarande nedsättning uti hvad Kongl. Maj:t begärt i anslagsväg. Då jag vågar hoppas, hvad som också vill synas framgå af antalet reservanter från denna kammare, att förslaget om första klassens indragning icke har många vänner här i kammaren, skall jag yttra mig mycket kort i denna fråga. Jag anser mig dock skyldig att säga några ord.

Jag anser alldeles bestämdt, att denna indragning af första klassen är olämplig, först och främst af det principiella skäl, att jag anser det vara mycket origtigt att blanda i hop folkskolan med de allmänna läroverken. Folkskolan har att lemna undervisning åt nära 650,000 barn, utaf hvilka det långt öfvervägande flertalet icke har en tanke på att fortsätta sina studier utöfver folkskolan. Då synes det mig vara mycket naturligt och gifvet, att undervisningen i folkskolan bör anordnas uteslutande med afseende på dessas fördel och behof. Den lilla del, mellan 3 och 4 procent, af dessa barn, som gå öfver till de allmänna läroverken, för dem får man vidtaga särskilda åtgärder. Jag har dermed ingalunda velat uppställa någon öfverstiglig skiljemur mellan folkskolan och de allmänna läroverken. Erfarenhetens vittnesbörd går ock i en alldeles motsatt riktning, ty nära hälften af de barn, som söka inträde vid de allmänna läroverken, komma ifrån folkskolorna, antingen omedelbart eller efter en mycket kort mellanliggande privatundervisning. Detta måtte väl till fullo ådagalägga, att de allmänna läroverken och folkskolorna äro nära förbundna med hvarandra. Är det någon svårighet att ifrån en bestämd klass i folkskolan, vanligen den nedersta klassen i den egentliga folkskolan, gå öfver till ett allmänt läroverk, är det en lätt sak att undanröjda alla dessa hinder och göra öfvergången så lätt som möjligt.

Det andra skälet, hvarför jag för min del på det bestämdaste afstyrker första klassens indragning, är, att vi i detta afseende redan hafva en erfarenhet, som alldeles icke manar till efterföljd. Ty, mine herrar, vi kunna med matematisk visshet beräkna resultatet, enär vi vidtagit åtgärden en gång förut. Efter 1859 års skolstadga var lärokursen tioårig, och inträdesåldern var bestämd till 9 år. Genom nådiga kungörelsen den 10 mars 1869 indrogs den första klassen, och inträdesåldern höjdes till 10 år i sammanhang med något ökade for-

dringar för inträde i den nya första klassen emot hvad de hade varit i den föregående. Denna indragning af första klassen har obestriddligen verkat försvagande och skadligt på våra allmänna läroverk. Såsom en talare i Andra Kammaren vid diskussionen om läroverksfrågan år 1890 enligt min tanke mycket riktigt yttrade, trodde man, att man då indrog nedersta klassen; nominelt var det öfre femte som försvann, men i verkligheten var det öfversta klassen vid läroverken, som togs bort. Under sådana förhållanden, och då vi icke hafva något plus i afseende på resultaten af skol- och universitetsbildning att draga på, för att kunna hålla jemna steg med andra folk, finnes det verkligen litet eller intet skäl att ytterligare försvaga möjligheten till täflan med andra nationer i detta afseende.

Jag öfvergår derefter till fordran på latinets inträde först i sjette klassen i stället för, såsom nu är förhållandet, i den fjerde. Hvarför bör en sådan förändring ske? Man har påstått, att latinets på något vis gör intrång på realundervisningen. Jag kan omöjligt förstå befogetheten af ett sådant påstående. De anordningar, som under de sista 20 åren vid elementarläroverken blifvit vidtagna, hafva alldeles icke blifvit vidtagna i den rigtning, att realundervisningen skulle få sitta emellan för latinundervisningen. Man kan snarare säga, att förhållandet är det motsatta. Den ledande tanken för anordningen af undervisningen i de fem nedersta klasserna, för att nu hålla mig till dessa, har varit att bilda afslutningskurser i tredje och femte klasserna. Denna sak har Riksdagen, så vidt jag vet, lemnat utan anmärkning de gånger Riksdagen haft att deröfver uttala sitt omdöme. Vidare har man ansett det vara nödvändigt att så anordna dessa nedre klasser, att de på samma gång kunde lemna en lämplig undervisning åt dem, som lemnade skolan efter genomgående af dessa nedre klasser, och tillika vara en lämplig förberedelse för de studier, som skola fortsättas i skolan och ytterligare vid tillämningskolor och vid universitet. Att lösa dessa båda uppgifter på samma gång är ingen lätt sak. Det skall hvar och en erkänna, som försökt sig med dylika frågor. Men hvad som är visst, det är, att ingen anordning har afsett att på något sätt gynna latinundervisningen på realundervisningens bekostnad. Skulle verkligen, hvilket icke är så säkert, realundervisningens målsmän kunna komma till endragt och bjuda ett samstämmigt förslag till realundervisningens ordnande och man således fick taga detta för fullgodt, vågar jag försäkra, att inga öfvervinneliga svårigheter skola erbjuda sig att låta dessa få sin vilja fram och ändock låta latinets få vara kvar i fred och ro i fjerde och femte klasserna.

Det är ett alldeles obefogadt påstående, om man säger, att realundervisningens alumner äro på något vis tillbakasatta. Beträffande först att de skulle vara tillbakasatta vid våra läroverk, så vill jag erinra, att alla våra tre-klassiga, alla våra fem-klassiga, alla våra fullständiga läroverk bjuda realundervisning, de sistnämnda visserligen med några få, alldles betydelselösa undantag, företrädesvis förekom-

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)

mande uti några landsortsstäder, der för åtskilliga år sedan på Riksdagens framställning och på grund af obetydligt lärjungeantal realundervisningen indrogs antingen i sjunde klassen eller i sjuette och sjunde klasserna. Vederbörande kommuner, vederbörande läroverksstyrelser skulle med nöje taga emot fullständig realundervisning vid dessa läroverk om igen, i fall det bjödes dem; och det är för visso säkert, att skulle realundervisningen der åter införas, komme den att under nu förändrade förhållanden förete ett helt annat utseende än vid den tid, då den indrogs. Lika litet kan man säga, att uti det allmänna lifvet realliniens lärjungar äro på något vis tillbakasatta. De äro ju omedelbart, åtminstone i vida högre grad än fallet är med den klassiska liniens, förberedda för de många enskilda uppgifter, som äro att lösa inom det industriella och kommersiella lifvet; vidare hafva de tillträde till alla sådana tjänster, för hvilka ensamt mogenhets-examen erfordras såsom kompetensvilkor, samt till alla sådana platser, der det förutsättes att hafva genomgått högre tillämpningsskolor — jag tänker härvid särskildt på de viktiga militära läroverken och tekniska högskolan, dit tillträde för latinliniens lärjungar står öppet först efter särskild kompletteringsexamen, medan realliniens äro omedelbart berättigade till inträde.

Bör det då vara omöjligt, mine herrar, att den reala och naturvetenskapliga undervisningen skall kunna trivas och främjas vid sidan af en mera ideal och humanistisk bildning? För min del tror jag, att ett folk behöfver båda slagen, och jag vet icke, att det finnes något folk, som försökt att helt och hållet upprycka de rötter, genom hvilka dess nuvarande bildning är förenad med det gamla Roms och Greklands. Vi skulle finna oss isolerade och på vissa punkter förlora känningen af andra folk, om vi icke ibland oss egde personer, som kunde uppbara den klassiska bildningens anspråk.

Man säger vidare, att det är ett sådant fåtal, som har behof af klassisk undervisning, att man icke kan tillgodose detta fåtals behof vid anordnande af våra läroverk. Jag vägar då först och främst påstå, att det icke är ett så obetydligt fåtal. Utskottet sjelft erkänner, att för den klassisk-filologiska bildningen krävas kunskaper i latin — utaf de klassiska språken är det egentligen latinet det är fråga om, grekiskan är mycket tillbakaträngd —; jag säger dock, att det är icke allenast för den klassisk-filologiska bildningen en sådan kunskap erfordras, utan för all slags filologisk bildning, äfven för vetenskapligt studium af de moderna språken. Såsom bekant är, hafva flera af dessa sina rötter omedelbart i latinet, och jag frågar, huru man skulle tänka sig, att ett vetenskapligt studium af dessa språk kunde ega rum, utan att man besutte nödig kunskap i latin. Vidare erfordras kunskap i latin för historiska och filosofiska studier. Stora tidsskeden i världshistorien hafva sin litteratur skrifven på latin; en stor del af den filosofiska litteraturen, betydelsefulla och viktiga delar af den, äro skrifna på latin. Då jag slår tillsammans språkstudier, historiska studier och filosofiska studier, blir det icke

något litet antal af ämnessvenner det är fråga om. Jag påstår till och med, att den matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid våra universitet har behof af att åtminstone några bland dess medlemmar äro kunniga i latin. Äfven hithörande vetenskaper kunna icke till alla sina delar studeras utan kunskap och insigt i latin; det finnes mycket i både matematik, astronomi, fysik, botanik och zoologi, som är skrifvet på latin, och hvilket en nutida vetenskapsman icke utan vidare kan förbise. Enahanda är förhållandet med de medicinska disciplinerna. Går jag till juridiken, så har det åtminstone förr ansetts nästan som ett axiom, att ett vetenskapligt studium af denna icke är möjligt utan kunskap i latin. Den romerska rätten har den största betydelse för juridiska studier; den har hunnit en sådan utbildning, att den icke kan förbises, och den ligger i vissa partier till grund för vår lagstiftning ännu i denna dag. Jag påminner äfven här, liksom i Andra Kammaren, om ett yttrande jag någonstädes läst, att det gamla Rom tre gånger eröfrat Europa, först med vapnens, sedan med religionens och slutligen med rättsvetenskapens magt. Går jag slutligen till de teologiska studierna, torde jag icke behöfva vara vidlyftig; både för vetenskapens egentliga idkare och dess yngre alumner är nemligen kunskap i så väl latin som grekiska erforderlig, och det till icke ringa grad, emedan latinet och grekiskan äro de språk, som utgöra förmedlingslänken mellan vår tids teologiska vetenskap och hela den föregående forskningen på detta område. Det är således icke något litet antal ämnessvenner det är fråga om, mine herrar; och äfven om antalet vore litet, så skulle detta lilla antal dock vara af synnerligt stor betydelse, emedan det har till uppgift att hos oss upprätthålla en sida af den andliga odlingen, utan hvilken vi skulle känna vår bildning half och utan hvilken vi icke skulle känna oss jembördiga med andra folk.

Man säger: må så vara, det är icke heller meningen att utplåna den klassiska bildningen, utan blott att få den flyttad till universiteten; der har den sin plats. Ja, härmed äro vi inne på en rent pedagogisk fråga, ty det är med den pedagogiska vetenskapens och den pedagogiska erfarenhetens hjälp, som man skall afgöra, hvilka studier, som passa bäst för universitetet och hvilka som passa bäst för skolan. I korthet kan man säga, att en god grundläggning af de elementära insigterna hör skolan till, en vetenskaplig byggnad på dessa insigter hör universitetet till. I hvad fall som helst kunna vi väl vara ense om den saken, att hvad som till följd af sin natur lampligast hör till den yngre lefnadsåldern bör i skolan undångöras, ty hvarje år, som närmar ynglingen till hans fulla utveckling, blir allt dyrbarare och dyrbarare, och därför skall man i tid undångöra hvad som kan göras undan. Då man sedan fått klart för sig hvad man vill hafva hänvisadt till skolan, återstår att inom denna söka anordna ämnen på lämpligaste och rigtigaste sätt, pröfva huru många timmar hvarje ämne bör hafva, i hvilken klass det bör inträda o. s. v. Ett lyckligt afgörande haraf är proban på en god undervisningsplan. och synder i detta hänseende

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

*Lönerreglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

straffa sig svårt. Hvad jag dessutom här särskildt behöfver framhålla är, att vill man nå ett mål snabbt och säkert, så är man tvungen att så fort som möjligt fastställa målet för sig, pröfva hvilka medel bäst och säkrast leda dit och genast använda dessa medel. Det går icke an att gå och vänta och dröja och skjuta upp, utan att derigenom verklig skada, åtminstone tidsförlust, uppstår såsom en naturlig följd.

Allt det arbete, som tills dato är nedlagdt både af universitetskomitén och af skollagskomitén 1890, har utgått från den förutsättningen, att i skolan skulle förekomma en sexårig kurs i latin. Rubbas denna ordning och gör man den i stället till fyraårig, är naturligtvis allt detta arbete gagnlöst, och man får börja göra om detsamma, i synnerhet om man derjemte är tvungen att taga i betraktande, att första klassen skall indragas.

Af hvad jag sålunda haft äran anföra, kunna herrarne lätt finna, att jag anser det ur pedagogisk synpunkt vara en ytterst olämplig åtgärd att framflytta latinets inträde från fjerde till sjette klassen, och jag vågar också påstå, att icke något folk ännu vidtagit en dylik åtgärd. Jag har visserligen sett, att det i statsutskottets utlåtande står, att det i Danmark icke skulle vara mer än en fyraårig kurs i latin på den halfklassiska linien. Men först och främst vill jag påpeka, att den halfklassiska linie, som i Danmark skulle hafva denna fyraåriga kurs i latin, närmast är jemförlig med vår s. k. lärda realinie, under det den verkliga reallinien i Danmark icke lemnar sina alumner tillträde alls till universitetet annat än efter en kompletteringsexamen, hvilken, så vidt jag icke sett orätt, kräfver lika mycket latinkunskaper, som fordras af lärjungar på den egentliga latinlinien. En annan omständighet härvid, hvarpå jag lägger ännu större vikt, är, att i Danmark läses visserligen på den s. k. halfklassiska linien latin blott i fyra år, men man börjar på samma ställe, som vi kalla fjerde klassen, och det läses i stället icke i de klasser, som hos oss skulle motsvara sjunde klassens båda afdelningar.

Jag skall be att få begagna tillfället att afven tala litet om de andra punkterna, för att sedan kunna någorlunda ostörd få stanna inom Andra Kammaren.

Beträffande utskottets förslag till arvoden åt de extra ordinarie lärarne, har jag intet annat att säga än ett hjertligt tack för den liberalitet utskottet i detta hänseende visat. Hvad terminsafgifterna angår, skall jag också endast säga några ord. Min enskilda uppfattning är, att det vore allra bäst att slippa införa dessa terminsafgifter; detta har alltid varit min uppfattning. Men enär dessa afgifter, enligt min tanke, äro en oeftergiftig förutsättning för att lönerregleringen skall kunna genomföras, så måste vi finna oss deri. Så snart man beviljat lärarnes lönerreglering utan att dermed sammanbinda frågan om terminsafgifterna, då skall jag med nöje låta förslaget om deras införande falla; men som jag icke tror på möjligheten af ett sådant beslut, måste jag bedja de herrar, som verkligen önska lönerreglerin-

gens genomförande, att icke för mycket hängifva sig åt sina egna önskningsfrågor och åsigtter i afseende å terminsafgifterna.

Jag skall härrefter öfvergå till frågan om de mindre läroverken. I denna punkt kan jag säga, att jag är minst nöjd med utskottet, så väl meningsfränder som motståndare derinom. De synas hafva tröttnat, då de kommo till den. Vid 1890 års riksdag var ett förslag framlagdt af Kongl. Maj:t, med hvilket det nuvarande temligen nära sammanfaller. Det finnes blott en väsentligare skilnad, och det är, att steget beträffande samundervisningen nu fullt uttagits. Mot Kongl. Maj:ts förra förslag gjordes ingen annan erinran, så vidt jag kunnat finna — jag har genomläst diskussionen i både Första och Andra Kammaren — än att tillfälle var beredt till latinundervisning vid dessa läroverk; derpå stötte man sig särskildt i Andra Kammaren. Detta var den enda anmärkning som framställdes; skälet till denna är nu borttaget, ty det vore meningen, att vid ifrågavarande läroverk skulle undervisas blott och bart på den reala linien. Nu kommer statsutskottet och säger: nej, vi vilja icke hafva Kongl. Maj:ts förslag, vi vilja hafva kommunalskolor, sådana som de föreslogos af komitén 1882—1884. Mine herrar, hvad skall det blifva för konsekvens i skollagstiftningen under dylika förhållanden? Kan det blifva någon fasthet eller någon säkerhet?

Jag vill nu anställa en pröfning i detalj af utskottets skäl. Det finnes då en punkt, men, så vidt jag vet, den enda, der Kongl. Maj:ts förslag och läroverkskomiténs icke kunna sämjas tillsammans, utan der eftergifter måste göras, möjligen å båda sidor, för att enighet skall kunna uppnås, och det är i afseende å kommunernas bidrag till kostnaden. Jag vill då erinra herrarne att, enligt läroverkskomiterades förslag, dessa kommunalskolor blott till en mindre del skulle bekostas af statsmedel och till hufvudsaklig del af kommunerna sjelfva, så att för en kommunalskola med 2 lärare skulle kommunens kontanta bidrag uppgå till 1,867 kronor om året, för en med 3 lärare till 2,633 kronor, för en med 4 lärare till 4,100 kronor och för en med 5 lärare till 4,933 kronor. En dylik kommunalskola, som skulle kosta kommunen 4,933 kronor, skulle hafva ett lärjungantal mellan 65 och 74. Steg antalet till 75, skulle man inrätta ett vanligt femklassigt läroverk, utan ett öres kostnad för kommunen i kontant bidrag. Nu erkänner jag gerna, att vid alla dylika skiljegränser skarpa motsättningar alltid skola uppstå, men det synes tydligt och klart, att läroverkskomitén stält för stora fordringar på kommunerna. Af kommunernas öfver läroverkskomiténs förslag afgifna utlåtande framgick också detta på det allra tydligaste; de förklarade helt enkelt, att dessa afgifter vore för dem omöjliga att utgöra. Några kommuner, vill jag minnas, anförde, att dessa afgifter skulle blifva drygare än deras öfriga kommunalutskylder, och att således ett fasthållande af denna statens fordran vore detsamma som läroverkens indragande. Icke kunde Kongl. Maj:t gerna efter sådana utlåtanden försöka att komma åter med ett dylikt förslag.

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.*
(Forts.)

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

Jag tror, att Kongl. Maj:t hade fullt ut lika goda skäl att icke göra det, som statsutskottet någonsin har för sitt itererande af samma förslag. Men huru viktig än denna ekonomiska punkt än må vara, frågar jag, om det verkligen icke skulle vara både lätt att åstadkomma och möjligt att genomföra en sammanjemkning mellan statsutskottets åsikter och Kongl. Maj:ts förslag. Såvidt jag ser, borde det icke stöta på några oöfverstigliga hinder. Det erkännes af statsutskottets ledamöter, att de små läroverken och de kommuner, i hvilka de äro belägna, befinna sig i ett ytterst pinsamt läge. Kommunerna veta icke, om deras läroverk få lefva eller om de skola dö. Flere af dessa kommuner hafva uppgjort planer för nybyggnader eller omorganisation i ena eller andra afseendet, men de veta icke, hvad de skola göra, ty de få icke besked af Kongl. Maj:t och Riksdagen. En annan omständighet, som gör att kommunerna äro så ytterst intresserade af att få en snar lösning på frågan, är, att de icke kunna på något lämpligt sätt skaffa sina flickor en någorlunda god undervisning utöfver folkskoleundervisningen. Kommunerna äro för små, för att sjelfständiga flickskolor skulle kunna bära sig der. Då nu staten bidrager, visserligen icke med några betydliga belopp, men dock med 100,000 kronor till flickskolor i de större kommunerna, skulle icke staten känna sig manad att också räcka en hjälpsam hand för att äfven dessa mindre kommuner måtte få sin flickundervisning främjad? Jag skulle vilja tillägga ännu en tredje omständighet, som gör att denna fråga ju förr desto hellre bör lösas, nemligen att vi äfven här träffa på ett af de fall, der lärarne få sitta så hårdt emellan, därför att Kongl. Maj:t och Riksdagen icke kunna komma öfverens. Icke en plats tillsättes på ordinarie stat vid dessa läroverk sedan flera år tillbaka; det blir en massa extra ordinarie lärare, som icke veta i dag, om de skola få sysselsättning i morgon. Utskottet säger, att utskottet »i likhet med läroverkskomitén af år 1882 hyser den åsigt, att de skolor, hvarom här är fråga, äro af öfvervägande lokal betydelse och till sin ställning till statens intressen närmast jemförliga med folkskolorna». Jag skall icke disputera om ord; jag vill endast säga, att det icke är meningen, att dessa skolor skola taga emot lärjungar blott och bart från städerna utan från hela den kringliggande landsbygden, alldeles som förhållandet är vid de allmänna läroverken. Jag vill icke heller disputera, om de äro folkskolor eller icke, men jag kallar icke de skolor för folkskolor, der undervisning meddelas i moderna språk, och det skulle komma att ske i dessa skolor ända från första klassen.

Sedermera står i betänkandet, att läroverkskomitén beräknat, att vederbörande kommunalstyrelser borde få större inflytande på dessa skolors organisation, än hvad förhållandet är vid de femklassiga och högre läroverken. Det har också Kongl. Maj:t tänkt sig. Kongl. Maj:t har icke i detalj bestämt, huru mycket, men alldeles tydligt förklarar, att han ämnade fästa afseende vid vederbörande kommuners åsikter, önskningsar och behof, och har på det sättet ansett sig kunna

hos kommunerna grundlägga ett större intresse för dessa skolor. — Sedan komma vi till frågan om samundervisningen, som utskottet förordar. Härutinnan har Kongl. Maj:t precis samma åsigt. Kongl. Maj:t har velat införa samundervisning vid dessa läroverk. En punkt åter, der skiljaktighet skulle råda mellan utskottet och den kongl. propositionen till innevarande Riksdag, finna vi på sid. 79 i utskottets betänkande, der det heter: »enligt den kongl. propositionen till innevarande Riksdag skulle de föreslagna mindre, allmänna läroverken inrättas enligt den nuvarande realliniens undervisningsplan med de ändringar deri, som på framställning af vederbörande kommunalstyrelse eller läroverkskollegium kunde af Kongl. Maj:t medgifvas. Denna uppfattning kan utskottet icke dela. Då ifrågakommande skolors mål bör vara att åt sina lärjungar meddela en vid konfirmationsåldern någorlunda afslutad, i främsta rummet för det praktiska lifvet gagnelig undervisning, synes undervisningsplanen för dessa skolor böra göras oberoende af planerna för undervisningen i de högre läroverken.»

Det är verkligen mycket ledsamt, att statsutskottet icke kommer i håg på sid. 79 hvad utskottet, då det ville visa, att latinundervisningen i 4:de och 5:te klasserna var till hinder för en ändamålsenlig anordning af undervisningen i de fem nedersta klasserna, har sagt på sid. 37, der det heter: utskottet »måste påstå, att om krafven derpå, att undervisningen inom läroverkens fem lägsta klasser måtte erhålla en praktisk riktning samt afse meddelandet af ett afslutadt helt af kunskaper, lämpadt för deras behof, som vid konfirmationsåldern uttråda i det praktiska lifvet, förut icke varit tillfredsställda, de lika litet skulle blifva det genom det ifrågakommande förslaget» (af 1891 års skollagskomité). Hade utskottet kommit i håg på det senare stället hvad det sagt på det förra, skulle det, i stället för att säga att denna uppfattning kan icke utskottet dela, sagt, att denna uppfattning kan utskottet så mycket mer dela, som det synes af Kongl. Maj:ts proposition, att meningen är att ordna dessa läroverk på sätt utskottet på sid. 37 ansett lämpligt. När Kongl. Maj:t sade, att han ville hafva skolorna inrättade efter realliniens undervisningsplan, menade han dermed, att der icke skulle meddelas någon undervisning i latin, hvilket ju ansågs vara ett hinder för frågans genomförande. Kongl. Maj:t kunde icke heller säga mer, än att undervisningsplanen skulle vara den reala liniens; ty om vid några af de nuvarande treklassiga läroverken kommunerna hade bestämt önskat att få hafva sina skolor så anordnade, som de nu äro, ville icke Kongl. Maj:t absolut tvinga sådana kommuner att genast vidtaga en förändrad anordning. Likaså, om vid ett läroverk det funnes tre äldre lärare, som samtliga kunde och önskade sköta sin skola efter nuvarande anordning, men icke kunde anses lämpliga att tagas till stamlärare vid en enligt nya ordningen omorganiserad skola, ansåg Kongl. Maj:t sig icke kunna tvinga dessa lärare att öfvertaga en uppgift, för hvilken de själva icke ansågo sig lämpliga. Men Kongl. Maj:t har på samma gång vidtagit nödiga försigtighetsmått gent emot obefogade invändningar

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

genom att föreslå att, intill dess ombildningen hunnit verkställas eller annorlunda blifvit bestämdt, lärarne blott skulle åtnjuta de löneförmåner, som hittills till dem utgått.

Jag tror derför, att det hade varit synnerligen lätt för statsutskottet, såväl som en stor välgerning, om utskottet hade sökt åstadkomma ett faktiskt förslag till Riksdagen, hvilket, enligt mitt förmenande, icke skulle hafva stött på några oöfvervinneliga svårigheter.

Jag skulle kunna hafva åtskilligt att tillägga, men då jag hoppas och tror, att i denna kammare finnas flere, hvilka dela den uppfattning af frågan i allmänhet, som jag hyser, och hvilka under diskussionen torde komma att framställa de yrkanden, som jag eljest skulle vilja göra, skall jag härmed sluta och rekommendera frågan i kammarens benägna åtanke.

Herr Boström, Filip: Då statsutskottet vid denna riksdag fått till uppgift, i olikhet med förhållandet vid 1890 års riksdag, att behandla denna viktiga och vidtomfattande fråga, har den första behandlingen deraf kommit på den afdelning, der jag är ordförande. För den, som i likhet med mig icke är fackman och icke heller förut haft tillfälle att grundligt sätta sig in i dessa frågor, har detta arbete tagit en ganska dryg tid i anspråk. Trots detta arbete erkänner jag frivilligt, att mycket brustit mig vid behandlingen af frågan, och för denna brist utbeder jag mig kammarens benägna öfverseende.

Innan jag går in på den föredragna punkten, tillåter jag mig med några ord beröra de många motioner i läroverksfrågan, hvilka i år blifvit väckta. Först och främst hafva vi herr I. Månsson, hvilken häfdar sin ståndpunkt från 1890 års särskilda utskott, då han föreslog dels latinets uppskjutande, dels första klassens indragning o. s. v. i likhet med Andra Kammarens beslut. Vidare herr J. Nydahl, som yrkar att latinet skall begynna i sjette klassen och grekiskan upphöra, samt att antalet latintimmar icke skall ökas utöfver hvad nu är förhållandet i de två öfversta klasserna. Sedan två motionärer, hvilka af ren lokalpatriotism yrka, att deras pedagogier skola upphöjas till mindre läroverk.

Men jag kommer nu till de två motioner, som äro af större betydelse, den ena af herr Lyttkens afgifven och den andra af herrar Berg och Hammarlund. Herr Lyttkens' förslag är, som kammaren behagade finna, ganska vidtomfattande. Han yrkar för det första, att första klassen skall indragas, likaså båda afdelningarna af sjunde klassen. Sedan sex årsklasser, der latinet skall börja i första klassen med fyra timmar i veckan. Modersmålet skall blifva hufvudämne, likaså historia, matematik och tyska, af hvilka det sistnämnda börjas i andra klassen. Engelska skulle begynna i den fjerdte, hvaremot franska skulle öfverlemnas åt privatundervisning. Sedan dessa sex klasser vore genomgångna, har motionären tänkt sig en lämplig afslutningskurs för erhållande af platser vid post- och telegrafverken, tekniska skolor, krigsskolan m. fl. Härefter föreslår han, att gym-

nasier skola inrättas dels i Upsala och Lund och dels vid högskolorna i Stockholm och Göteborg. Dessa gymnasier skulle lemna undervisning i franska, filosofi och grekiska, och skulle der de examina undagöras, hvilka äro förberedande vid universiteten, såsom preliminär- och filosofiska kandidat-examina. Det är mer än tydligt, att bakom denna motion finnes en person med ganska stor pedagogisk erfarenhet, men jag föreställer mig, att Riksdagen icke kan vilja vara med om en så vidtomfattande läroverksreform, som detta förslag angifver.

Jag kommer nu till några motionärer, hvilka tänka sig att de fem nedersta klasserna skulle indragas. De äro herrar Berg och Hammarlund. De vilja begynna med första klassens indragning vid de lägre läroverken, hvilka påläggas terminsafgifter af 50 kronor för att hindra för stor tillströmning i dessa klasser och för att öka folkskolans elever, och derpå inrätta en mellanskola, som skall stå på folkskolans basis.

Allt detta är naturligtvis förslag, som Riksdagen icke kan vara med om.

Jag ber nu att få öfvergå till den fråga, som nu är föredragen.

Herr ecklesiastikministern har i sitt värtaliga anförande så grundligt genomgått de skäl, som tala för afslag å statsutskottets föreliggande förslag, att jag här icke behöfver vara vidlyftig. Jag ber få betona ett par af dessa skäl. Det ena är, att intet land hittills har gjort försök i denna rigtning. Det är gifvet, att sådana försök kunna hafva ganska menliga följder, och det måste då anses olämpligt att vårt lilla land går i tæten därför. Det andra skälet, hvilket enligt mitt förmenande är af ännu större vikt, är att den akademiska kursen för en hel del personer skulle komma att betydligt ökas. Jag tänker då först på dessa fattiga unga män, som vilja utbilda sig för det presterliga kallet. De hafva svårigheter att gå igenom skolan, svårigheter att genomgå universitetet, och redan nu komma de ut i lifvet med stora skulder. På samma sätt med dem, som skola egna sig åt lärarekallet och embetsmannabanan. Jag hemställer, om det kan vara skäl att ställa så till, att dessa akademiska kurser blifva ytterligare förökade, och svårigheterna samtidigt dermed.

Jag tror, att dessa båda skäl kunna vara tillräckliga för afslag.

Men här har utskottet på åtskilliga ställen talat om behöfvat af någon förändring. Nu är förhållandet, att antalet lärjungar i en hel del läroverk är ganska obetydligt. En gifven följd häraf är, att kostnaden för hvar och en af dessa blifver mycket stor. Jag vill nu förbigå den stiftsstad i min närhet, der elevantalet är minst. Gifvet är, att så länge det nuvarande konsistorium finnes der, är en förändring i detta hänseende omöjlig. Ett par andra fullständiga läroverk finnas, hvilka synas vara så klenlyft besatta, att fråga är, om icke der någon förändring bör göras. Särskildt vill jag nämna Hudiksvall med 134 lärjungar, der hvarje elev kostar 348 kronor, Venersborg med 172 lärjungar och en kostnad af 350 kronor för hvar och en, under det att vid de mera besökta läroverken, t. ex. Södermalms i Stockholm,

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

kostnaden för hvarje lärjunge belöper sig till 170 kronor, alltså, mine herrar, mer än dubbelt. Men det finnes äfven fem- och treklassiga läroverk, der en förändring synes böra vidtagas. Tre sådana, som särskildt falla i ögonen, äro Norrtelge, Enköping och Arboga.

I Norrtelge äro 39 lärjungar, der kostnaden går till 504 kronor, i Enköping respektive 45 och 450, Arboga 54 och 429, utom de kostnader, som tillkomma derigenom att hvarje stad håller läroverks- hus och bostad för rektor. I tre mindre läroverk, hvarom utskottet särskildt uttalar sig, ställer det sig ännu sämre.

Askersund har 21 lärjungar mot en kostnad af 579 kronor, i Trelleborg äro siffrorna respektive 19 och 534, i Marstrand 11 och 786. Det synes af de siffror jag här tagit mig friheten andraga, att en förändring af dessa läroverk kan anses vara väl motiverad. Men härom är icke nu frågan.

Då jag i likhet med fem andra reservanter inom statsutskottet icke kunnat vara med om det förslag, hvartill majoriteten kommit, ber jag att få för kammaren tillkännagifva, att då ärendet inkom från afdelningen, var uti det alternativ, hvori jag deltog, insatt en punkt, som sedan måste strykas, en punkt, der en skrifvelse begärdes till Kongl. Maj:t om åtskilliga högre latinläroverks ombildning till fullständiga reala. Anledningen att det icke kom till kamrarnes var den, att man på enskild väg fått klarhet om att kamrarnes talmän skulle hysa betänkligheter att göra proposition på en sådan skrifvelse, då intet förslag i det syftet hvarken af Kongl. Maj:t eller enskild motionär var framställt. För min del finner jag detta förhållande ganska led- samt, ty man måste väl erkänna, att en förändring måste vidtagas. Antalet elever på den reala linien ökas år efter år, och min öfver- tygelse är, att, om en sådan förändring göres, man dermed kan anordna latinundervisningen i de qvarvarande läroverken så tillfredsställande för latinets vänner, att de personer, som vid universitetet komma att egna sig åt historia, filologi, juridiska och teologiska studier, kunna hafva det gagn af latinets läsande, som man åsyftar. Men under de sista tiderna har för reala studenter platsen vidgat sig. De kunna nu taga både filosofie kandidat- och licentiat-examen utan latin, och äfven inom andra mera praktiska yrken har reallinien fått mera klang, hvadan jag tror att denna förändring vore ganska välgörande. Jag erkänner, att det i praktiken kommer att möta stora svårigheter, men det är åtminstone icke något pedagogiskt brott. Man säger, det kan aldrig tillämpas. Jag tror att det icke är så farligt med den saken. Får man blott i de mindre städerna klart för sig, att den reala linien oupphörligen tillväxer, tror jag, att de föräldrar, som hafva sina barn på latinlinien, komma att hafva dem qvar vid läroverken, och skulle än ett motsatt förhållande ega rum, så är en förflyttning till angrän- sande läroverk, tack vare nutidens lätta kommunikationer, ej för- bunden med några större ekonomiska svårigheter.

Jag skall be få yttra några ord i afseende på läsveckornas för- ökande. Jag vet och har genom en tidning i dag fått en ny bekräf-

telse på, att det klagas öfver att terminerna skulle förlängas. Det förelåg vid 1887 och 1890 års riksdagar kongl. propositioner om att läsveckornas antal skulle ökas till 40, nu till omkring 39, af hvilka en skulle användas för pröfning af inträdessökande, således egentligen blott 38 läsveckor. Terminen skulle kunna börja den 26 augusti och avslutas kort före jul. vårterminen börja efter tre veckors julferier och avslutas den 7 juni. Jag kan för min del icke se några menliga följdor af en sådan förlängning.

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

Jag tillåter mig nu att framställa följande yrkande:

»att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts proposition men med afslag å herrar I. Månssons och J. Nydahls i ämnet väckta motioner, må — under förutsättning ej mindre att lästiden vid de högre och femklassiga allmänna läroverken så utsträcket, att lärarnes tjänstgöringstid kommer att uppgå till 39 veckor om året, än äfven att Riksdagen beslutar införandet af särskilda terminsafgifter, på sätt i denna punkt under mom. c) föreslås, samt med vilkor att sådan ändring i stadgan för rikets allmänna läroverk vidtages, att, i öfverensstämmelse med chefens för ecklesiastikdepartementet i yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 framställda åsigt, det nuvarande latiniska öfersättningsprovet i mogenhetsexamen borttages — för lärarne vid de högre och femklassiga» etc. i likhet med utskottet.

Friherre von Kræmer: Den föreliggande frågan är sannerligen icke ny. Jag skall dock ej gå längre tillbaka i tiden än så långt, som mitt eget minne och min personliga erfarenhet om dess behandling räcka till.

Det var 1858 i november som pedagogiska föreningen här i Stockholm hade utlyst ett möte för att afhandla — redan då — frågan om latinets ställning i de allmänna läroverken. Pedagogiska föreningen hade dervid varit så liberal, att den äfven inbjudit utom föreningen stående personer, som intresserade sig för saken, att bevista sammanträdet och deltaga i diskussionen, om de så önskade. Naturligtvis begagnade jag mig af den gifna tillåtelsen, enär jag redan då länge nog lifigt intresserat mig för och icke obetydligt sysselsatt mig med språkliga ärenden.

Vid ett af dessa sammanträden, jag tror det var det andra, hölls ett tal af dåvarande rektor Siljeström, hvars vältaliga stämma nu för alltid tystnat, ett tal, som jag aldrig kunnat glömma. Det hade under diskussionen påpekats, att det varit orätt att flytta upp latinets från 1:a till 2:a och från 2:a till 3:dje klassen, och att det skulle vara ännu mera orätt att flytta det till 4:de, hvarom *då* fråga var. Rektor Siljeström sammanfattade meningarna härom sålunda: Man hade här dels ifrågasatt, att latinets skulle, såsom nu egde rum, fortfara att börja i 3:dje klassen; af andra hade föreslagits, att det borde återflyttas ned till 2:a eller t. o. m. 1:a klassen; slutligen hade andra önskat, att det skulle flyttas upp till 4:de eller t. o. m. 5:e klassen. Efter hans förmenande vore dock latinets rörelse i skolan hvarken *nedåt* eller

Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)

uppåt — — den vore åt dörren! Han tillade likväl längre fram i sitt yttrande, försigtigt nog, att latinets öde i skolan troligen inom detta sekels utgång skulle vara afgjort. Han förutsåg således icke något snart afgörande. Det är nu nära nog på dagen $\frac{1}{3}$ sekel sedan det yttrandet faldes, men jag kan ej neka till att jag tycker att det redan då preciserade ställningen. Det vill säga, jag är dock ej fullt så radikal som den af mig citerade talaren; ty låt latinets rörelse vara åt dörren — jag skulle dock icke vilja öppna denna dörr och på en gång utföra latinet ur skolan. Det har, såsom herr ecklesiastikministern antydde, så djupa rötter i vår föregående bildning, att det nog icke går an att rycka upp det med ens. För mycket af den goda säden skulle följa med, såsom det heter i skriften. Allt hvad man nu kan göra är att »sticka ut», såsom man säger i landtbruk, här och der hvad som under nutida förhållanden är för mycket. Enligt min åsigt är latinet ännu länge nödvändigt i en begränsad utsträckning inom skolan, och detta, för att nu precisera min mening, hufvudsakligen emedan den latinska terminologien i en mängd vetenskaper eljest blir svår att inhemta. Man kan visserligen lära sig den rent mekaniskt, men den blir mycket svårare att minnas, än om man vet, hvad dessa termer betyda och hvarifrån de härstamma.

Visserligen skulle man kunna säga, att jag då äfven borde vilja åt grekiskan bibehålla ett rum i skolan, enär detta språk för terminologiska kunskaper är nästan ännu mera nödvändigt. Emellertid har erfarenheten visat, att en sådan massa människor af alla klasser och systemer icke hafva studerat grekiskan, men ändå kunna lära sig de grekiska termerna, att jag ej kan sätta i fråga någon ökning i det knappa utrymme på A-linien af 6:e och 7:e klasserna, som ännu åt grekiskan är inrymdt, och skulle grekiskan äfven till sist lyfta vingarna och flyga till universitetets bättre värld, tror jag ej att vi derigenom förlora något. Herr statsrådet har framdragit en mängd skäl för latinets bibehållande utom dem jag redan antydt. Dessa skäl äro mycket gamla och mycket ofta anförda, jag hade så när velat säga, att en del af dem äro för ofta vederlagda för att de hade bort nu åter framdragas. Men då de blifvit anförda, är jag kanske också skyldig att något uppehålla mig vid dem.

Det förnämsta skälet var, såsom vanligt, att ej något annat land ännu gjort försök med ett totalt uppryckande af latinbildningen i skolan, och den näst föregående talaren skärpte detta yttrande derhän, att intet land ännu ens försökt att göra en så stor inskränkning, som den utskottet föreslagit. Jag kan för min del, mine herrar, ej gilla det der skälet, att därför att andra land hafva gjort eller icke gjort en sak, skola vi nödvändigt göra eller icke göra den. Men dessutom tror jag att, om det också är exakt, att ännu intet af de större kulturländerna gjort en så stor inskränkning i latinundervisningen som den nu här föreslagna, så är det dock icke sant att ej en sådan är påtänkt. Jag torde ej behöfva påminna, att den uppgående sanningen redan belyser de högsta spetsarne i Tyskland, om ock i skolans dalar ännu

skumrasket råder. Men dessutom, mine herrar, huru är förhållandet i dessa större länder, Tyskland, Frankrike och England? Den, som är född i ett af dessa länder och har ett af deras språk till sitt modersmål, behöfver nästan icke kunna något annat. Hela världens litteratur finnes öfversatt på hans språk, och äfven vid samfärdseln behöfver han sällan, åtminstone fransmannen eller engelsmannen, något annat språk än sitt eget. En yngling i dessa land har alltså godt om tid under sin skolgång. Han kan gerna uppoffra en del deraf till latinet och äfven, om så skulle vara, till grekiskan. För oss ställer sig saken deremot helt annorlunda. Vi komma ej långt på någon lefnadsbana, om vi blott kunna vårt modersmål. Vi måste lära oss ett eller två eller alla tre af dessa nya världsspråk. En yngling hos oss har ej så godt om tid som en i de stora landen, han behöfver den till så mycket annat, som är för honom angelägnare än latin.

Men, säger man — och detta gamla skäl påpekades äfven af den förste talaren — latinet är ett så förträffligt grundläggande språk. Det underlättar de andra språkens inlärande till den grad, att den tid, som användes derpå, sedermera återvinnes. Nu hemställer jag, huruvida, när latinläsningen officiellt upptager nära $\frac{1}{3}$ af skolgossens tid och, om man medräknar skriföfningarna och hemläsningen, säkert nära hälften, det är tänkbart, att denna tid skall kunna återvinnas vid stunderandet af de moderna språken? Men dessutom: har detta påstående egentligen någon grund? Enligt min åsigt icke! Nog kan latinet möjligen anföras såsom grundläggande språk för t. ex. franskan, men det är väl ändå en bra stor omväg att studera franskan *via latinet*. Jag tror det är mer tidsbesparande att gå direkt på målet. Hvad engelskan angår, torde det ej alls kunna hålla streek, att latinet är därför grundläggande; ty om också i ordförrådet ingår en del romaniska element, är dock språkets hela byggnad en annan. För tyskan och de nordiska språken är latinet ej alls något grundläggande språk. Snarare förvillas genom latinet uppfattningen af dessa språk. Det inplantar nemligen hos lärjungen den föreställningen, att ju mindre ett språk är inrättadt såsom latinet, desto ofullständigare är det. Och vårt eget språk skulle enligt en sådan uppfattning i första rummet bli ett mycket illa inrättadt språk. Enligt min åsigt borde, såsom jag vid föregående tillfällen yttrat i detta ämne, den grammatikaliska undervisningen börja med modersmålet såsom det för oss typiska, och sedan får man göra sig bekant med de olikheter mellan vårt språk och andra, som finnas. För oss bör alltid modersmålets grammatik vara utgångspunkten. Skulle man för vårt språk nödvändigt vilja ha ett grundläggande fornspråk, vore det snarare isländskan, ty der finner man urtypen till våra språkinrättningar. Dessutom har isländskan den fördelen, att om man ej är rädd för sjöresan, kan man få höra den i lefvande lifvet, ty »liten lefver än» der borta på ön vid det glaciala hafvet. Och de förändringar, språket der med dess afskilda läge under gått, äro så små, att man kan ännu fullständigt göra sig en föreställning om huru fornspråket lät. Jag har icke velat på allvar föreslå,

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)

att isländskan skulle införas i skolan, utan blott gjort denna anmärkning såsom ett exempel på att, om vi nödvändigt skola ha ett s. k. grundläggande språk för att på den omvägen studera moderna språk, det för den germaniska stammen är detta språk, som borde valts.

Men just hvad jag nyss nämnde, att isländskan har den fördelen att ännu kunna höras i det lefvande lifvet, för mig otvunget öfver till hvad jag framför allt ville säga om latinets. Jag vågar nemligen påstå, mine herrar, att trots allt studerande af latinets både i vårt land och andra land fins det icke, och har det icke sedan flere hundra år tillbaka funnits *någon enda människa, som kan eller kunnat latin!* Påståendet kan synas vågadt, men det är lätt nog att bevisa. — Ett språk, åtminstone hvad i allmänhet menas med språk, består af ljud om ljudförhållanden, och det är derigenom det meddelar tankar. I skrift angifves språket sedan genom tecken, men dessa stå dock der såsom tecken för ljud och ljudförhållanden. Åtminstone är förhållandet så i alla indogermaniska språk. Nu fins det ej, och sedan 1500 år har det ej funnits någon människa, som vet eller kunnat veta, huru latinets uttalades, t. ex. på Augusti tid. Fransmännen uttala det på ett sätt, tyskarne på ett annat sätt och engelsmännen på ett tredje ännu mer afvikande sätt. Det har inträffat, att då lärde från dessa folk sammanträffat, ha de ej kunnat förstå hvarandras latin. Vårt häfdvunna uttal torde i det närmaste likna det tyska. Men såsom ett ytterligare bevis på huru litet man vet, huru det latinska uttalet varit, torde det tillåtas mig påpeka, att äfven på den allra senaste tiden har vårt uttal af latinets undergått ej obetydlig förändring. När jag läste latin, sade man t. ex. »*potui*»: jag har kunnat. Sedan kom Spångberg och lärde, att det skulle heta »*pättui*», och nu torde det vara på ett annat sätt, enär det nu markeras med ett längdtecken öfver sista stafvelsen. Intetdera af dessa uttalssätt torde dock vara det rätta, emedan den första, den accentuerade stafvelsen borde uttalas med oskärpt konsonantljud efter den korta vokalen. Detta går ej för en svensk tunga. Finnen kan det i *sitt* språk; vi kunna det ej.

Ännu mera tveksam om, hur det latinska uttalet kan hafva varit, blir man, om man betraktar den romerska versen. Jag ber om ursäkt, om jag skulle nödgas på detta ställe, som eljest ej är lämpligt för sådant, använda ett enda latinskt citat. Det skall dock bli af den allra vanligaste sorten. Om man läser upp den 1:a versen i *Æneiden*, så som vi föreställa oss att det låter, på prosa: »*Ille ego qui quondam gracili*», så inte blir det någon hexameter af; utan för att det skall bli det måste man säga: *illego qui quon dāmgraci li — — —*. På samma sätt är det med den bekanta Horatianska versen, som börjar med: »*Integer vitae*». Man måste säga inte *gervi tæ'* — — —, för att det skall bli sapphisk vers utaf det. Det der är ju nästan lika våldsamt accentförändring — om jag skall våga ett skämt — som när skolpojkarne säga: »Kan du säga mig, hvad: Tulam kantaturum» betyder? Jag föreställer mig dock, att några sådana strider mellan accenten och kvantiteten ej funnos i det verkliga antika uttalet; ty

annars hade det fordrats en ofantlig begriplighet hos romarne, om de skulle kunnat förstå en enda af sina verser. Troligen uttalade de både sin prosa och sin vers på ett sätt, som vi ej veta huru det var, men hvori dessa båda fordringar voro försonade. Jag går så långt, att jag påstår, att om vi också visste det, skulle vi likväl troligen icke kunna efterhärma det. Jag undrar ändå, om icke detta tager bort en stor del af vigten och värdet af det latinska studiet, när man ej kan inhemta sjelfva språkets gestalt, dess ljudform?

Men, säger man, literaturen återstår alltid och för all tid. De stora tankarne, de vackra sakerna, som äro deri nedlagda, dem kan man ju inhemta likaväl af det skrifna ordet. Ja, mine herrar, namnen Livius, Tacitus, Cæsar, Virgilius, Seneca etc., de stå onekligen i en bländande glans för vårt minne, och hvem skulle våga neka till de stora förtjenster deras skrifter ha? Men jag undrar ändå, om icke en *del* af den glans, hvaraf dessa namn omstrålas, kan vara att kalla en återglans, en reflex af blixtarne från de romerska slagsvärden? *Kanske* är detta förhållandet till och med med Horatius.

Jag kunde ha mycket att tillägga, men vill blott i förbigående antyda, att skolundervisningen bör vara rigtad på användbarheten för lifvet. Och jag hemställer till er, mine herrar, om man kan ha någon nytta af latinet t. ex. vid resor på jernväg, uppgörande af affärer, skrifvande af meddelanden o. s. v. Jag hemställer till en hvar, som talar och skrifer obehindradt franska eller engelska, om han skulle vilja utbyta denna färdighet mot att kunna skriva och tala latin . . . . .

Herr Bergström: Ja, jag.

Friherre von Kræmer: Ja, det är ju möjligt, att någon skulle vilja det, i synnerhet om han tillika kunde få veta, huru latinet *lät*. Dessutom har ju den anmärkare, hvars röst jag hör, redan visat sig ega en så grundlig insigt i latin, att han ej är stäld i detta val. Till och med för den filologiska bildningen tror jag ej, att man nu för tiden kommer långt med latinets ensamt, om man tillika förutsätter, att man ej känner de moderna språken. T. ex. vid jemförande språkforskning, hvart vill man komma med latin allena? Men ganska långt går man med kändedom i franska, tyska och engelska, på hvilka språk man finner behandlade de nya forskningarna angående sanskrit m. m.

Hvad är under nuvarande förhållanden, här i dag, att göra? skulle jag slutligen vilja fråga. För min del kan jag egentligen icke, teoretiskt taget, gilla den sammankopplingen af två så olika saker som den ur alla synpunkter önskvärda löneförbättringen med den föreslagna inskränkningen af latinets. Men *vårt* riksdagslif är nu en gång så genomväfdt af kompromisser, att en framtida skildrare af detsamma troligen kommer att kalla vår tid kompromissperioden. Det vore opraktiskt att sätta sig på tvären mot en sådan tidsrigtning, i synnerhet om man befinner sig i den ställning, som jag hoppas att många här göra, att man önskar båda delarne. Jag åtminstone önskar lifligt

*Lönebegiering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)

de föreslagna löneförbättringarna, men jag önskar äfven lifigt, för vår ungdoms skull och för dess räddning undan onödig ansträngning, minskning i latinets studium i skolan. När man nu sålunda vill båda sakerna, vore det väl orimligt att stöta sig på den teoretiskt origtiga saken, att de på en gång föreslagits?

Det af herr Boström föreslagna sättet, att skrifva till Kongl. Maj:t och anhålla om att dels vid alla femklassiga, dels äfven vid en del af de sjukklassiga läroverken helt och hållet utesluta latinets, är nog en utväg, som jag ej skulle ha något emot; ty om det vore verkställt, vore enligt min mening latinets såsom skolämne fullständigt förloradt. Genom hvad af utskottet blifvit föreslaget åter, vågar jag ännu förespå latinets en ganska mångårig fastän något mer begränsad existens i våra läroverk.

Återstår det af eklestastikministern förordade Kongl. Maj:ts förslag att bevilja löneförhöjningen under endast det enda vilkoret om ökning af läsetiden till 39 veckor. Det kan ju hända, att många här önska det, men jag hemställer ändå, om det är praktiskt att taga detta förslag, under förutsättning att man verkligen nu önskar lönefrågans lösning. Att utgången icke kan bli mer än en i medkammaren, det torde väl vara alldeles gifvet. Om vi då besluta något annat, äro herrarne väl säkra om, att en sammanjemkning verkligen kan ega rum? Och om en sådan ej lyckas, att en gemensam votering kan komma till stånd? År 1890 var det omöjligt. Och det är ej otänkbart, att det äfven nu icke går. Och då har man åter spelat bort den nödvändiga löneförhöjningen för denna, jag vågar säga, obetydliga betänklighet mot att flytta fram latinets till sjette klassen — en åtgärd, som i alla fall icke många år kan låta vänta på sig. Men deremot kan löneförhöjningen komma att dröja länge, om man nu försummar det gynnsamma tillfället.

Då för mig således latinets ej har denna klang och detta värde såsom allmänt bildningsmedel eller grundläggande språk, som man vill tillägga det; då det ännu mindre bör bibehållas såsom nyttigt för lifvet; då litteraturen i alla fall ej kan jämföras med de moderna, de stora kulturspråkens literatur; då obekantskapen med latinets, om den skulle vara en förlust, dock enligt min åsigt skulle under nuvarande öfversättningsförhållanden ej alls vara en *oersättlig* förlust, och då slutligen det praktiska skälet fins, att man nu kunde vinna det af alla fraktioner uppställda önskningsmålet att erhålla den önskede löneförhöjningen; så hemställer jag, om det ändå ej vore skäl att nu skjuta undan, der den fins, den lilla betänkligheten emot att flytta fram latinets ett par klasser, då det ju ändå får vara orubbadt kvar i skolans två högsta klasser, samt bifalla utskottets förslag, hvarå jag anhåller om proposition.

Herr Törneblad: Jag ber kammarens ledamöter på förhand vara öfvertygade om, att det icke blir ett längre pedagogiskt föredrag, hvarmed jag skall trötta kammaren. Det har redan i pedagogiskt

hänseende talats så behjertansvärdt från statsrådsbänken, att jag dertill icke behöfver lägga mycket. Jag skall särskildt sysselsätta mig med att se, huru denna fråga har utvecklats inom Riksdagen och hvad det för närvarande verkligen gäller. I det fallet är jag dispenserad att yttra mig synnerligen mycket mot den ärade talare, som sist hade ordet, ty hela hans föredrag utgick från något, som det här ej alls är fråga om. Han försökte nemligen bevisa, att latinet vore obehöfligt för den enskildes högre bildning, och något annat har här aldrig ifrågasatts. Att den högre realbildningen kan existera och fritt utveckla sig och skjuta så starka rötter och bära så goda frukter, som önskligt är, det har aldrig någon satt i fråga. Här är blott fråga om, huruvida inom nationen skall finnas en humanistisk bildning, tillhörande färre eller flere och grundad på någon större eller mindre — antagligen mest mindre — kunskap i klassiska språk. Det är den enkla frågan, äfvensom huru detta behof, om det fins, skall lämpligast tillgodoses.

Kammaren torde dock ursäkt mig, om jag några ögonblick sysselsätter mig med den siste talaren, ty det är så tacksamt, att jag verkligen icke kan låta bli det. Jag skall då be att få erinra, hurusom han med en från landtbruket hemtad bild talade om, att han ej ville med ens rycka upp latinet. Jag förstod ej, hvad som sedan följde. Men det förstår jag, att just i orden *med ens* är antydtt ett försök att så småningom rycka upp det, och det är just det försöket, som pågår. Men om man tager och rycker och rycker, så att rötterna efter hand lossna — tacka då för, att man icke *genast* rycker upp plantan och kastar henne bort. Det är ju naturligt, att hon derigenom så småningom förqväves, ty hon får icke behöflig näring ur jorden. Så mycket förstår äfven jag af jordbruk. Vidare angående att Sverige skulle vara det första land, som vågade sig på en sådan anordning, anmärkte han, att saken är åtminstone påtänkt i Tyskland och har redan der börjat förgylla spetsarne. Ja, det fins mycket som är påtänkt i Tyskland både högt upp och långt ned; men först när det påtänkta har blifvit verklighet är det skäl att taga det i betraktande. — Han kom vidare med den öfverraskande anmärkningen, att man i de tyska och franska skolorna hade så godt om tid. Jag skall då hänvisa honom att läsa kommissionens för Elsass-Lothringen yttrande om, huru öfveransträngda ynglingarne äro, och annat, som visar, huru *ondt* om tid man har der. — Vidare har han sagt, att den latinska literaturen icke har så stor betydelse. Ja, det kan jag i viss mån gå in på. Den grekiska har större, och den nya har äfven en stor betydelse. Dock är det åtskilligt mycket att hemta från latinet för humanistiska studier, framför allt en sak: den rätta begränsningen. — Så har han vidare talat om den nytta man skulle ha af latinet vid jernvägsresor, brefskrifning och annat. Men jag vill ej inlåta mig på dessa rent utilistiska funderingar. — Han har vidare frågat, huru man skulle kunna läsa den latinska versen. Med den stora kunskap i metrik, rytmik och accentuering, som den ärade talaren eger och

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.*
(Forts.)

Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)

jag är den förste att hos honom erkänna och beundra, hvilket jag också för länge sedan i tryck uttalat, vill jag till honom ställa den frågan: kan han läsa upp den första versen i Tegnér's »Svea» så, att han tillgodoser på en gång de rytmiskt-metriska och accentueringsfordringar? Det går icke; ty i hvarje språk finnas åtskilliga så beskaffade stridigheter mellan det ena och det andra krafvet, icke minst i det svenska, hvilka dock ej upphäfvat verskonsten. — Äfven har han sagt, att icke ens i det filologiska studiet har latinet någon betydelse. Jag medgifver, att man i den komparativa språkforskningen icke kommer långt *endast* med latinet. Men huru långt kommer man *utan* det? Det är ungefär som med vederhäftighetsbetyg i banken. Fins det, så är det icke ändå sagdt, att man dermed kommer så långt man vill; men fins det icke alls, kan man själf stanna utanför dörren med detsamma. Sedan jag i korthet anmärkt detta, ber jag att få återföra frågan till hvad den verkliga gäller.

Frågan är: *huru skall den högre bildningen hos oss bäst främjas?* Dermed menar jag icke den allra högsta, utan i allmänhet den högre bildning, som antages skola inhemtas vid universiteten, tillämpnings-skolorna och å andra områden, der man fordrar af adepterna, att de skola komma öfver den vanliga stora *allmänna* bildningsnivån. Dermed har jag icke på ringaste sätt velat förneka, att det fins en bildning, som inhemtas blott i erfarenhetens skola och som är så stor och stark, att man för den måste böja sig. Men om man säger, att den och den, som icke fått någon lärd eller skolbildning, dock i många fall är öfverlägsen, följer icke deraf, att man bör afskaffa allt hvad lärd eller skolbildning heter. Det följer icke alls. Det kan vara vissa särskilda naturer, som det är *livets skola* förbehållet att uppfostra till ersättning för den andra. Men naturligtvis måste regering och Riksdag grunda sina planer för den högre undervisningen på den åsigten, att en sådan verkligen är *behöflig*. I annat fall kan man ju stryka bort allt i hop. Dermed har jag tagit upp en gammal invändning, att när den och den, som icke har fått skolbildning, är så dugtig, hvartill tjänar då sådan bildning? Det är en invändning, som »bevisar för mycket», såsom det heter.

Huru skall man då främja den högre bildningen? Jo, se till, att det i nationen må finnas olika slag af bildning, så att de särskilda områdena eller grupperna kunna blifva fullt representerade. Antagligen har det förr i verlden funnits för mycket af den rent lärda bildningen. Nu har reallinien genom sin egen kraft och förhållandenas magt trängt sig fram, och det är mycket bra. Men deraf att den har trängt sig fram och kommer att ytterligare göra det, följer icke, att den högre humanistiska bildningen, som särskildt grundar sig på språkstudier, är obehöflig eller bör försvagas. Vidare har man allt mer och mer rigtat sin uppmärksamhet på att höja folkbildningen genom att i allt vidare lager och kretsar utsträcka den samt göra undervisningen och bildningen alltmer tidsenlig på det ena och andra sättet.

Men deraf följer icke, att den högre bildningen blir obehöflig. Tvärtom, ju större bildning nationens flertal besitter, desto angelägnare är det, att det finnes ett fåtal inom denna nation, som kan dels förse den lägre bildningen med allt, hvad som behöfves för den, och dels förmedla sambandet med samtiden inom de andra kulturländerna och forntiden — jag menar nu icke precis den klassiska forntiden, utan alla de århundraden, som ligga bakom oss, för så vidt de representera kultur. Jag tror, att kammaren skall fullkomligt erkänna, att ju större den allmänna bildningen är, desto större fordringar och kraf ställer den med skäl på representanterna af hvad jag nu kallar den högre bildningen, om denna skall kunna fortfarande hålla nationens kulturlif vid magt och tillföra folkbildningen nya och friska element. Om så är, och det tror jag icke kan förnekas, så gäller att tillse, om icke den högre bildningen kan hafva behof afven af det humanistiska studium, som stöder sig på en grundligare kunskap — jag säger icke en vetenskaplig, utan en grundligare kunskap — i språk. För denna bildning är det icke tillräckligt, att så och så många besitta förmågan att, när de äro ute i Tyskland, Frankrike och England, reda sig, utan det är nödvändigt att de kunna taga reda på den utländska literaturen och följa med den på ett sätt, som icke är ytligt, utan verkligen gediget och förenadt med uppfattning af hvad de ord betyda, hvilka de så lätt låta passera förbi sig i ett samtal, men hvilka, när de taga form af böcker eller afhandlingar, kanske äro i sitt sammanhang lika svåra att tolka som riksdags- eller utskottsskrifvelser, hvilka, såsom bekant, understundom kunna vara ganska kinkiga. Är det nu så, att för ett fåtal — jag vill icke säga, huru många — det behöfves en humanistisk bildning, stödd på mera grundliga språkstudier, så är det temligen klart, att om man försvagar underlaget för dessa, då försvagar man också denna bildning. Men om man lagar, att dess underlag och den förberedande skolundervisningen bli så goda, som de kunna vara, utan att man derigenom gör något orätt åt den andra bildningen, tvärtom gifver den sin fulla rätt, då har man på bästa sätt sört för bildningens upprätthållande inom samhället. Klart är, att om man skall i skolan förena de båda målen att tänka dels på dem, som utgå vid konfirmationsåldern, och dels på dem, som fortsätta sina studier, så uppstår alltid den olägenhet, som är oskiljaktig från främjandet af två mål på en gång. Men då tillkommer det en klok lagstiftning att se efter, huru långt man skall gå i det ena och huru långt i det andra afseendet, om det är mera skäl att låta den hvad jag kallar högre bildningen grunda sig på den stora allmänna bildning, som skulle meddelas i de lägre klasserna, eller om man icke kan, med tillgodoseende af den förras intresse, befördra den senare på ett sådant sätt, att den icke deraf lider. Jag tror, för min del, att detta mycket väl kan gå för sig. Utskottet har visserligen sökt bevisa, att den undervisningsplan, som har blifvit framlagd af den sista komitén, icke tillräckligt befördrar *reallimens* intresse. Jag skall icke inlåta mig på någon lång

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)

undersökning deraf, jag skall endast konstatera det faktum, att den stora komité, som satt åren 1882—1884, uppgjorde ett förslag till realliniens ordnande, med bibehållande af latinet i fjerde och femte klasserna, på sådant sätt, att komitén ansåg realliniens kraf derigenom behörigen tillgodosedda. Det var några förändringar från nuvarande läseplan, franskan infördes t. ex. i fjerde klassen. Om man således anser, att reallinien kan få sina — för ett slag af högre bildning särdeles viktiga — intressen behörigen skötta och främjade med bibehållande af latinet, hafva vi då skäl att försämra latinbildningen för dem, som vilja begagna sig deraf. Ty Riksdagen må säga hvad den vill, det lär väl dook vara ett odisputabelt faktum, att i vårt land finnas många föräldrar, som önska att låta sina barn få en sådan högre bildning, som grundar sig på språkstudier. Hvad blir följden, om latinet uppskjutes till sjette klassen? Jo, att dessa föräldrars intresse blir tillbakasatt, under det att, om man låter saken hafva sin naturliga utvecklingsgång, ett af två kan inträffa: antingen att latinet, då det får skötas för sig godt och väl, fortfar att af ett stort antal studeras, eller ock att, om det är en så allmän tro på realliniens allena lyckliggörande förmåga, latinlinien så småningom kommer att förlora sina elever, eller de flesta af dem, och då blir indragningen af de klasser, om hvilka fråga är, en helt naturlig följd, den faller då som den mogna frukten från trädet. Och att jag icke står ensam i detta fall, derpå skall jag åberopa auktoriteter, som herrarne kanske icke kunna på förhand ana. Jag skall gå till Riksdagen själf. Riksdagen skref 1874 och begärde då en indragning af åtskilliga latinklasser. Men att tidpunkten icke var mogen därför framgick deraf, att, när undersökning skett, det visade sig, att det just var reallinien, som i vissa läroverk förde ett tynande lif. Då framlade Kongl. Maj:t ett förslag att indraga vissa realklasser. Detta förslag gillades af Riksdagen, som fann skälet giltigt, nemligen att det var för få ynglingar i dessa klasser. Men icke nog dermed, utan Riksdagen skref den 24 maj 1877 på följande sätt:

»Den tidpunkt, då sådan indragning bör kunna ega rum vid åtminstone åtskilliga läroverk, torde icke vara särdeles aflägsen, ty oakadt pröfning i latinska språket ingår bland fordringarna för de akademiska embetsexamina och sålunda föranleder ett större tillöpp till den klassiska linien, än annars antagligen blefve händelsen, har likväl, enligt af vederbörande lemnad upplysning, under de senaste åren tillökningen i lärjungeantalet vid elementarläroverken varit högst betydlig å den reala linien, under det att å den klassiska antalet varit i det närmaste oförändradt».

Denna tillökning har sedan dess oupphörligen fortgått. Nu hafva i de akademiska examina till en ganska väsentlig del hvad man brukar kalla latintvånget blifvit löst. Hvad är då naturligare, än att just den uppfattning, som Riksdagen 1877 hade, och vid hvilken uppfattning Riksdagen uttryckligen omtalar de akademiska examinas inflytande, hvad är då naturligare, än att denna uppfattning så små-

ningom inträder i det allmänna medvetandet, och då är det ju gifvet, att det är den utvecklingsgång, som man har tänkt sig. Då inträder också den tid, om hvilken en talare i Andra Kammaren vid 1880 års Riksdag sade: »Sedan man fritagit de akademiska examina från den latinska träldomen, sedan deraf blifvit en följd, att man kan bestämma, vid huru många läroverk en real, vid huru många en latinsk öfverbyggnad behöfves, då, men icke förr, kan man gerna gå in på att låta lantinsterna ordna latinstudiet så, som de för tjenligt finna».

Dessa ord yttrades af dåvarande första tillfälliga utskottets ordförande, herr S. A. Hedin. Den tidpunkten är nu, om också icke fullständigt inträdd, dock till ganska väsentlig del redan inne, och frågan om *huru långt* man bör sträcka eftergifterna i afseende på förändring af latinkunskapen vid universitetet är ännu sväfvande, men så mycket är säkert, att hvarken till filosofie kandidat- eller filosofie licentiatexamen under åtskilliga kombinationer, eller ens till den med dessa förenade så viktiga och för många behöfliga lärarexamen fordras kunskap i latin, hvarken vid akademien eller i skolan. Finnes då något naturligare, än att se verkningarna af denna reform, men att, under det man afvaktar dessa verkningar, låta latinundervisningen blifva skött på det under nuvarande förhållanden för densamma förmånligaste sätt, tillika naturligen lemnande reallinien dess fulla rätt och beaktande dess intressen så godt som sig göra låter, hvilket är högst väsentligt. Om således man nu skulle vilja försämra, försvaga undervisningen för dem, som vilja tillgodogöra sig den klassiska bildningen, då begär man mot dem samma fel, som våra motståndare förr påstodo, att man begick mot reallinien, att man förtryckte densamma till latinliniens förmån. Förhållandet är sålunda nu omvänt, att man vill förtrycka latinlinien till realliniens fördel.

Men är det så, som jag nyss sagt, att det stora flertalet visar sig önska realbildning; ja, då tager denna realbildning ut sin rätt på ett sådant sätt, att den klassiska bildningen af sig sjelf liksom försvinner från läroverken. Och det kan man icke hjälpa. Då har opinionen så stadgat sig, att läroverken måste rätta sig derefter. Men att nu skapa en opinion, så att man försämrar undervisningen för dem, som vilja tillgodogöra sig den klassiska bildningen, det är icke Riksdagen värdigt.

Jag behöfver icke tala mycket om det olämpliga i att fästa de föreslagna villkoren vid löneregleringen. Det har redan blifvit framhållet. Ett vilkor har den, som yrkat på bifall till Kongl. Maj:ts proposition, i hufvudsak tillagt, och det är vilkoret om det latinska öfersättningsprofvet's borttagande. Men detta stöder sig på regeringens eget uttalande i ämnet och kan således anses vara ett fullkomligt organiskt tillsatt vilkor.

Jag skall icke vidare upptaga kammarens tid. Om 1:sta klassens indragning har jag tillfälle att längre fram, om så behöfves, yttra mig. Och vid 11:te punkten har jag också tillfälle att i afseende på hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anfört om

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)

de mindre läroverkens indragning, redogöra för utskottets skäl. Jag begagnar blott tillfället att nu i förbigående säga, att, om en motsägelse förefinnes mellan 37:de och 79:de sidan — en motsägelse, som jag fullkomligt erkänner — beror den antagligen derpå, att det är olika händer, som fört pennan: på sid. 37 den segrande majoriteten i fråga om latinvilkoret, på sid. 79 utskottet i dess helhet.

Jag instämmer i herr Bostöms yrkande.

Herr Billing: »De aderton» i statsutskottet hafva tillstyrkt bifall till den af alla såsom rättvis och behöflig erkända löneförbättringen åt elementarlärarne *med vilkor* om latinundervisningens ordnande i läroverken. De hafva motiverat denna förunderliga åtgärd på ett lika kort som märkvärdigt sätt å pag. 46. Och dessa aderton till everldlig ära bör denna motivering också införas i diskussionsprotokollet, och ber jag därför att få uppläsa de få orden:

»Då slutligen Riksdagen i fråga om undervisningsplanen vid de allmänna läroverken icke har annat tillfälle att för sina önskningsar vinna afseende, än vid anslagsfordringars beviljande, och då den reform, som här åsyftas, är lika vigtig som, enligt utskottets förmenande, nödvändig, anser sig utskottet, i enlighet med Andra Kammarens vid 1890 års riksdag fattade beslut samt herrar I. Månssons och Nydahls i ämnet väckta motioner, böra hemställa, att latinstudiets framflyttande till 6:te klassen fästes såsom vilkor vid ett bifall till den af Kongl. Maj:t föreslagna löneereglering för lärarne vid de allmänna läroverken.»

Att försöka gifva en objektiv karakteristik af detta statsutskottets förslag och motivering skall jag icke våga mig på, utan inskränker jag mig till att säga, hvad intryck de hafva gjort på mig sjelf. Jag säger då — och deri står jag bestämdt icke ensam — att detta statsutskottets uttalande är helt enkelt *upprörande*.

Vi hafva i dag haft glädjen att af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet höra en allvarlig, öfvertygande och i hög grad förtroendeingifvande framställning af denna frågas betydelse ur kultursynpunkt. Vi hafva sedan också haft tillfälle att höra en annan talare våga sig in på frågan från samma synpunkt, men han upprepade under sitt tal mer än en gång, att *det* och *det* icke var på allvar sagdt. Redan på den grund skall jag icke säga ett ord mot hela hans framställning; lika litet som jag anser mig behöfva eller vill lägga ett enda ord till eller rätta ett enda ord i herr statsrådets framställning. Alltså skall jag icke ett ögonblick upptaga kammarens tid med någon pedagogisk framställning. Men jag anhåller att få ställa statsutskottets förslag inför två andra kraf: inför *grundlagens* kraf och inför *moralens* kraf.

Paragraf 89 i regeringsformen säger, att *om grunderna för allmänna inrättningar af alla slag* ege Riksdagen icke magt »annat eller mera besluta än *föreställningar och önskningsar* att hos Konungen anmälas, och hvarå Konungen, sedan statsrådet deröfver blifvit hört,

*Lönereglering
för lärarne
vid de högre
och fem-
klassiga all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

göre det afseende han för riket nyttigt finner». Så vidt jag förstår, har statsutskottet i den föredragna punkten gått utöfver sin befogenhet och kommit i strid mot denna 89 § i regeringsformen. Ty det har icke rörande inrättningen af våra läroverk inskränkt sig till att ingå till Kongl. Maj:t med underdåniga föreställningar och önskingar, utan det har föreslagit, att Riksdagen i sammanhang med lönefrågan skulle också ordna läroverkens inrättning. Jag upprepar därför hvad jag nyss sade — och jag hoppas att andra, som bättre än jag kunna utlägga denna sida af saken, skola göra det — att jag anser statsutskottets förslag vara *grundlagsvidrigt*.

Vidare ber jag att få ställa förslaget inför *moralens* kraf, och der kommer det sannerligen icke att stå sig bättre. Alla utan undantag hafva erkänt, att rättvisan kräfver, det våra elementarlärare få en löneförhöjning. Ingen enda röst har dristat motsäga detta. Nu har det varit — och jag hoppas att det är ännu — en erkänd moralisk sanning, att »arbetaren är sin lön värd». När nu arbetsgifvaren säger, att desse arbetare äro värda denna lön, så kräfver helt enkelt *rättfärdigheten* att de också få denna lön. Och om man frånhänder dem denna lön; hvad är det? Man vill här bortse från alla moraliska synpunkter och, som det heter, handla *politiskt klokt*. Så säger man. Ja, jag kan förstå denna politiska klokhet, om meningen är att genom svält göra våra lärare till öfverlöpare från sin öfvertygelse. Jag kan förstå den politiska konsten i att genom svält försöka att eröfra en fästning, som man icke kan på andra fullt lojala vägar vinna; men *moraliskt rätt* är det icke. Och fullt viss är jag derom, att ingen enda af dessa 18 skulle såsom enskilda personer förhålla sig så mot sine arbetare, som de här råda svenska folket att förhålla sig mot sina. Här är ett exempel på den stora skilnad man gör mellan den enskilde mannens moral och den politiske mannens moral. Här vill man använda medel, som man omöjligt kan godkänna, för att på denna väg vinna ett ändamål, som man icke vet, huru man eljest skulle vinna.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, måste jag naturligtvis yrka afslag å utskottets hemställan. Jag kan ej heller instämma i herr Boströms yrkande, därför att, om han ock upptager blott ett ganska oskyldigt vilkor, det naturligtvis är formelt lika stort fel att sätta ett oskyldigt vilkor som att sätta ett vigtigare. Jag ber därför att få föreslå förändring af två ord i herr Boströms förslag, eller att orden *med vilkor* utbytas med orden *under förvisning*. Jag yrkar därför, att *Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts proposition, men med afslag å herrar I. Månssons och J. Nydahls i ämnet väckta motioner, må — under förutsättning ej mindre att lästiden vid de högre och femklassiga allmänna läroverken så utsträcket, att lärarnes tjänstgöringstid kommer att uppgå till 39 veckor om året, än äfven att Riksdagen beslutar införandet af särskilda terminsavgifter, på sätt i denna punkt under mom. c) föreslås, samt under förvisning att i sådan ändring i stadgan för rikets allmänna läroverk vidtages, att i*

Lönereglering för lärarne vid de högre och femklassiga allmänna läroverken. (Forts.)
öfverensstämmelse med chefens för ecklesiastikdepartementet i yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 framställda åsigt, det nuvarande latinska öfversättningsprofvet i mogenhetsexamen borttages — för lärarne vid de högre och femklassiga allmänna läroverken bestämma följande löneförmåner, att gälla från och med år 1893: etc (i likhet med utskottet).

Som tiden var långt framskriden och ytterligare 7 af kammarens ledamöter anmält sig för afgifvande af yttranden i föreliggande ämne, uppsköts, på hemställan af herr talmannen, den fortsatta behandlingen af förevarande utlåtande till aftonsammanträdet.

Upplästes följande från herr statsrådet och chefen för civildepartementet ankomna skrifvelse:

Till herr talmannen i Riksdagens Första Kammare.

Härmed har jag äran meddela, att, för beredande af tillfälle åt ledamöter af Riksdagen att bese Karlsborg och Vaberget med dervarande färdiga och påbörjade fortifikatoriska anläggningar och inrättningar, ett extratåg med omkring 160 platser kommer att anordnas från Stockholm till Karlsborg och åter, till afgiftsfritt begagnande af Riksdagens ledamöter. Tåget afgår från Stockholm lördagen den 7 i denna månad kl. 9,35 e. m., med ankomst till Karlsborg påföljande morgon kl. 8,15 samt återvänder från Karlsborg samma dag kl. 9 e. m. med ankomst hit till Stockholm måndagen den 9 kl. 7,50 f. m.

Stockholm den 4 maj 1892.

V. L. Groll.

Kammaren åtskildes kl. 3.37 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.